

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Formy a projevy kyberšikany a kyberstalkingu
v období rané adolescence**

Bakalářská práce

Autor: Petra Kmínková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.
Oponent práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Petra Kmínková

Studium: P14P0487

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Formy a projevy kyberšikany a kyberstalkingu v období rané adolescence**

Název bakalářské práce AJ: Forms and manifestations of cyberbullying and cyberstalking in early adolescence

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce řeší problematiku kyberšikany a kyberstalkingu projevující se v období rané adolescence. Zabývá se formami a projevy těchto jevů a zároveň charakterizuje možné následky. Empirická část práce mapuje projevy kyberšikany a kyberstalkingu v období rané adolescence. Výzkumná metoda: dotazník vlastní konstrukce.

Hinduja, S., and Patchin, J.W. (2008) 'Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization' *Deviant Behavior* ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 2008. 150 s. ISBN 978 - 80-247-2207-8. SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3. TŮMOVÁ, Š. *Stalking stalkerství nová forma psychického teroru*. Kriminalistický sborník, 2005 WEBER, Nicole L. *Cyberbullying: causes, consequences, and coping strategies* [online]. El Paso, Texas: LFB Scholarly Publishing LLC, 2014, ?2014. *Criminal Justice: Recent Scholarship* [cit. 2016-11-21]. ISBN 978-1-59332-785-9. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10951595>.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Libáni dne 5. 12. 2017

Petra Kmínková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Stanislavu Pelcákovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a jeho trpělivost. Chtěla bych také poděkovat Bc. Pavlíně Pokorné a všem svým nejbližším, kteří mě po celou dobu podporovali.

ANOTACE

KMÍNKOVÁ, Petra. *Formy a projevy kyberšikany a kyberstalkingu v období rané adolescence*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu v období rané adolescence. Dále se věnuje teoretickému popisu tohoto období se soustředěností zejména na rozvoj jedince a utváření jeho identity s transformací do virtuálního prostředí. Definuje kyberprostředí, působení adolescentů v něm a rizikové chování online i s jeho následky. Praktická část bakalářské práce je založena na kvantitativním zkoumání, které je realizováno dotazníkovou metodou. Hlavním cílem práce je zjistit, s jakými formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu se nejčastěji potýkají dospívající v období rané adolescence, tudíž zjištění aktuálního stavu ve zkoumané oblasti.

Klíčová slova: raná adolescence, rizikové jevy, kyberšikana, kyberstalking, internet

ANNOTATION

KMÍNKOVÁ, Petra. *Forms and manifestations of cyberbullying and cyberstalking in early adolescence*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with forms and manifestations of cyberbullying and cyberstalking in the stage of early adolescence. Furthermore it contains theoretical description of this stage focused especially on the development of individual and its transformation into the virtual space. It defines the cyberspace, adolescents activity in it, and risky online behavior as well as its consequences. The practical part of the bachelor thesis is based on quantitative research, which is realized by questionnaire method. The main aim of the work is to find out the forms and manifestations of cyberbullying and cyberstalking most often encountered by adolescents in the early adolescence, consequently finding out the current situation in the studied area.

Keywords: early adolescence, dangerous phenomena, cyberbullying, cyberstalking, internet

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

OBSAH

Úvod	9
1 Raná adolescence.....	11
2 Virtuální identita.....	16
3 Virtuální prostředí	18
3.1 Potřeby a motivy adolescentů online.....	19
3.2 Sociální interakce a komunikace v kyberprostoru.....	20
4 Rizikové chování na internetu	22
4.1 Formy kyberšikany a kyberstalkingu	26
4.1.1 Projevy kyberšikany	26
4.1.2 Projevy kyberstalkingu	28
4.1.3 Formy šíření	30
5 Následky rizikového chování online	35
6 Výzkumné šetření.....	37
6.1 Výzkumný vzorek.....	39
6.2 Hypotézy.....	39
6.3 Výsledky šetření	40
6.4 Ověření hypotéz.....	47
6.5 Shrnutí výzkumného šetření	51
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů	55
Seznam tabulek a grafů.....	58
Přílohy.....	59

ÚVOD

Internet se stal neodmyslitelnou součástí života lidí a současně také fenoménem dnešní doby. V kyberprostředí se odehrává velká část naší socializace, avšak každý si takové prostředí může přizpůsobit dle svých potřeb. Díky jeho oblíbenosti se v brzké době začaly objevovat také rizikové jevy s ním spojené, jako je právě kyberšikana, netolismus, kybergrooming či sexting. Není jednoduché se v takovém prostředí orientovat a znesnadňují nám to jevy, které k rizikovému chování napomáhají. Mezi nejvíce problematické jevy jsou řazeny anonymita jedince a rychlé šíření informací. Jakmile je nějaký obsah vypuštěn do kyberprostředí, stává se jeho úplné odstranění téměř nemožným.

Prevenici rizikového chování v online prostředí se začíná postupem času věnovat vyšší pozornost. Je však složité danou problematiku plně obsáhnout a zmapovat, kvůli její rychlé proměnlivosti. Zřejmě mezi nejznámější patří internetový portál E-Bezpečí, který problematiku mapuje již delší dobu.

Prvotním impulzem pro tvorbu této práce bylo mé vlastní pozorování dospívajících, kteří s elektronickými zařízeními takřka vyrůstali a již v nízkém věku se setkávají s jejich negativní stránkou. Při tomto pozorování jsem si všimla, že se komunikace posunula do jiné úrovně a forma, kterou se prezentují online také z velké míry určuje jejich status ve společnosti, především mezi vrstevníky.

Teoretická část práce se v první a druhé kapitole věnuje popisu rané adolescence jakožto důležité fáze v procesu dospívání jedince, formování jeho identity jak v reálném životě, tak ve virtuálním prostředí. Třetí kapitola definuje kyberprostředí a působení adolescentů v něm. Kapitola čtvrtá se věnuje rizikovému chování na internetu. Takové chování bylo pro účely bakalářské práce koncentrováno zvláště na kyberšikanu, kyberstalking a jejich formy i projevy. Pátá kapitola zmiňuje následky rizikového chování na internetu, zvláště specifikované pro oběť, agresora a přihlížející. Konečná, šestá kapitola je věnována praktické části bakalářské práce, která je založena na kvantitativním výzkumu. Ten je realizován dotazníkovou metodou. Poslední kapitola zahrnuje samotné výzkumné šetření, popis jednotlivých hypotéz, respondentů a celkové vyhodnocení cílů práce.

Cílem mé práce je nejen seznámení se s problematikou kyberšikany a kyberstalkingu jakožto rizikového chování na internetu, ale také realizace šetření, které má za cíl zjistit, s jakými formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu se nejčastěji potýkají dospívající v období rané adolescence, tudíž zjištění aktuálního stavu ve zkoumané oblasti. Dále se bakalářská práce okrajově věnuje rodičovské kontrole zaměřené na činnost dětí online, přístupu k internetu a roli organizovanosti volného času při frekvenci využívání internetu dospívajícími s motivací nudy.

1 RANÁ ADOLESCENCE

Adolescence, jako taková, je velmi specifickým a zásadním obdobím vývoje člověka. K vymezení pojmu raná adolescence existuje několik názorů a mnoho autorů pojem vykládá odlišně. Například dle Černíkové (2002) se jedná o období tranzitivních změn, ze kterých mezi nejvýznamnější patří následující:

- Transformace z biologické nezralosti ke zralosti, dovršení sexuální zralosti a růstu.
- Od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti.
- Transformace od neodpovědnosti k morální odpovědnosti, od řízení z vnějšku k sebeřízení.
- Přesun od převážně vnější motivace k vnitřní u psychických změn (Černíková a kol. 2002).

Dále Macek (2003) člení období adolescence do třech fází, dle jejich specifických charakteristik:

- **Časná adolescence** – jedná se o věkové rozmezí od 10 až 11 let do 13 let. V tomto období dochází k významným fyzickým a biologickým změnám.
- **Střední adolescence** – probíhá přibližně mezi 14tým a 16tým rokem. Toto období je Mackem označováno jako etapa hledání sama sebe a své vlastní identity. To se projevuje diferenciací své osoby od ostatních (postoje, styl oblékání, názory apod.).
- **Pozdní adolescence** – od 17tého až 20tého roka života dále do dospělosti, kdy dospívající směřuje k úplné dospělosti. Časové rozpětí je zejména určeno tím, zda a v jaké době na sebe adolescent začne přejímat “dospělé role”, tedy například osamostatnění od rodičů (ekonomické, bydlení apod.) (Macek, 2003).

Pro účely bakalářské práce však bude vhodné pracovat s terminologií od Vágnerové (2005), kdy je adolescence vymezena jako věková etapa od 10-20 let a determinuje celé období dospívání od dětství až po dospělost. V tomto období se odehrává celková proměna jedince. Ten přestává být závislým na svém okolí

a začíná si budovat vlastní sociální působení. Adolescence je chápána jako takzvaná přípravná fáze pro plnohodnotný život v dospělosti se všemi rolemi, které dospělost nese (například role rodičovská, profesní či občanská). Zároveň úroveň zvládnutí nároků a požadavků kladených na jednotlivce v adolescenci určuje zvládnutí následující etapy – dospělosti.

Vágnerová, oproti ostatním autorům, dělí adolescenci pouze na dvě zásadní etapy, jimiž jsou:

- Raná adolescence (10-15 let);
- Pozdní adolescence (cca 15-20 let).

Toto věkové ohraničení je však pouze orientační, jelikož je velmi individuální a může se lišit u každého jedince. Důležité je také přihlídnout k pohlavním rozdílům (výzkum prokazuje, že u chlapců toto období nastává o 1-2 roky později než u dívek.) (Vágnerová, 2005).

Utváření identity v rané adolescenci

Raná adolescence, již Vágnerová (2005) vyhraňuje na rozmezí 10-15 let života, je prvotní fází v procesu dospívání, a také tento proces zahajuje. Je rozdělována na prepubertu a pubertu. Raná adolescence je velice významnou vývojovou etapou v životě jedince. Je spojena s nadměrnými změnami v oblasti psychiky (např. přeměna emočního prožívání), biologickým zráním, a také se zásadními sociálními proměnami. Významným mezníkem této etapy je, mimo jiné, volba povolání, což je spojeno s plánováním budoucnosti a profesního života.

Etapa rané adolescence je také spjatá se změnami růstovými. Dochází ke změně stavby těla (svalový nárůst, zrychlení růstu), pohlavích orgánů (růst pohlavních orgánů a celkový vývoj sekundárních pohlavních znaků). Fyzická proměna těla představuje důležitý biologický mezník, kdy se mění dítě v člověka reprodukce schopného. Změny se netýkají pouze fyzické stránky jedince, ale také stránky psychické. Vše je způsobeno hormonálními změnami (funkce žláz s vnitřní sekrecí). Tyto hormonální změny ovlivňují emoční prožívání jedince i jeho psychiku. Citový vývoj je směrodatný a může ovlivňovat chování adolescenta. Takové chování je charakterizováno nevyrovnaností, impulzivitou, nevyrovnaností, změnami nálad a nedostatkem sebeovládání či sebekontroly (Vágnerová, 2005).

Dle Trpišovské (1998) jsou v této etapě člověka city výraznější, bohatší, méně ovladatelné a více tím zasahují nitro adolescenta. City jsou prožívány velmi intenzivně a hluboce.

Dominantní proměna zevnějšku přispívá ke zvýšené koncentraci na vlastní tělo. Vzhled je pro dospívající primárním a může mít zásadní vliv na sebepojetí a sebehodnocení. Postoj adolescenta k sobě samému může zrcadlit velkou nevyrovnanost. Většinou související s výkyvy právě v sebehodnocení. V průběhu rané adolescence je dospívající velmi citlivý, emotivní. Reakce, přístup a chování okolí si může nesprávně vykládat jako ohrožující, útočný nebo snižující hodnotu, což je spojeno se zvyšováním nejistoty a zhoršováním sebehodnocení. Velkou roli v rané adolescenci začíná hrát úprava zevnějšku a styl oblékání. Jsou to základní ukazatelé, kterými dospívající projevuje svou identitu, tedy kým se cítí nebo chce být. Toto období je tedy charakterizováno hledáním své identity, nejen díky zvýšenému zájmu o svůj vzhled, ale zejména díky formaci svých myšlenek, emocí, sebepoznání a experimentování.

Myšlení se v této fázi života významně rozvíjí a zdokonaluje. Dle Trpišovské (1998) můžeme hovořit o skutečnosti, že v této životní fázi jsou již rozumové schopnosti jedince téměř na úrovni dospělého člověka. Adolescent se odvrací od nutnosti konkrétní skutečnosti a začíná uvažovat o dalších možnostech, které jsou zatím nereálné. Je schopný přemýšlet systematicky a volit jednotlivé strategie řešení daného problému. Změny jsou výrazné i v nárůstu kreativity při mnohých činnostech. Mladý dospívající je kompetentní k vytváření úsudku, ověřování jejich platnosti, a také je schopen vyvozovat závěry. Ty jsou však obvykle zbrklé a nepromyšlené, jelikož nejsou doprovázeny osobními zkušenostmi. Časté je ukvapené chování a unáhlené, dostatečně nepromyšlené závěry.

Pro období rané adolescence jsou dále typické výrazné změny v sociálních vztazích. Tyto změny často ústí v odpoutání se od rodiny, ujištění se ve vlastních, osobitých kompetencích a v nezávislost ve formě získání rovnocenného postavení ve světě dospělých, tedy formou diskuze, argumentace a polemiky. K dospělým adolescent často prokazuje zvýšenou kritiku a poukazuje na četné výhrady k jejich chování a vlastnostem. Důsledkem je zpochybňování rodičovských norem a hodnot.

Adolescent má problém s uznáváním formální autority (rodiče, učitele, ředitel) a je ochoten akceptovat tyto autority pouze v případě, že si myslí, že si jeho uznání zaslouží či mu náleží. Specifickým projevem je vzdorovité chování, odmítání, neochota plnit většinu požadavků dospělých a snaha rovnocennosti při rozhodování sám o sobě. Vliv ze strany rodičů postupně ztrácí na efektivitě. Rodiče ztrácí výhradní postavení a dochází k odmítání úplné závislosti na rodině. Tato závislost je postupně v návaznosti nahrazována upínáním se na vrstevníky. Je důležité zmínit, že rodina i nadále zůstává významným sociálním zázemím, které je klíčové pro skalní rozhodnutí či řešení krizových situací. Kvalita vztahu mezi rodiči a adolescentem má vliv také na kvalitu vrstevnických vztahů. Vysoká míra kontroly a přísnost ze strany rodičů vede většinou k přilnutí jedince na vrstevníky a stavění se do opozice proti rodičům.

Vzhledem ke skutečnosti, že se pubescent snaží odpoutat od rodiny, potřebuje nový zdroj jistoty a bezpečí, oporu pro svou identitu, své jednání a nové zdroje sociálního učení. To vše nachází v rámci jednotlivých vrstevnických skupin. Vrstevnické vztahy plní nezastupitelnou roli v období, kdy se dospívající oprostuje od rodinných vazeb, avšak současně není schopen fungovat zcela samostatně. Vrstevnické skupiny jsou zprostředkovatelem pro trávení volného času, řešení běžných starostí a problémů. Přátelé mu dávají možnost vzájemného sdílení názorů, pocitů, různých vzorců chování, možnost testovat sebe sama a získávat tak pocit vlastního já.

Pro období rané adolescence jsou typické menší skupinky, které sdílí podobné zájmy a hodnoty, jsou neformální a dobrovolné s velkou vnitřní propustností. Nejprve se tyto skupinky skládají z člen stejného pohlaví, později se však začnou propojovat, díky zájmu o druhé pohlaví. Adolescent cítí potřebu někam patřit a být přijímán, což souvisí s vyšší konformitou k normám skupiny. Jedinec tedy často mění svůj vzhled, styl oblékání, způsob komunikace a celkově přejímá hodnoty dané vrstevnické skupiny. Tato transformace může nést i svá rizika. Pokud chce jedinec obstát, být ve skupině kladně přijímán a akceptován, může ho to vést k účasti na rizikových aktivitách. Potřeba účasti na těchto aktivitách je pro takového jedince velmi silná. Cítí, že pokud by se nepodřídil pravidlům skupiny (i když nemusí být zcela slučitelné s normami společnosti, či s jeho vlastními), mohl by být vystaven kritice a výsměchu

ostatních členů. Tyto negativní výroky by mohli v budoucnu vést k negativnímu sebepojetí jedince. (Trpišovská, 1998)

Raná adolescence je fází hledání vlastní identity a svého místa v životě. Dospívající, který si prochází touto fází, potřebuje být od vnějšího prostředí ujišťován o své roli v životě a o tom, že ji zastává úspěšně. Taková nejistota často spěje k začlenění mladých lidí do skupin a subkultur mládeže, které se nějak, ať výrazně či minimálně, odlišují od světa dospělých (rodičů), a které mají svá specifická pravidla, normy, slovník apod. Mladý dospívající cítí potřebu začlenění, tedy někam patřit. Potřebuje prožívat svou vlastní cestou, opravdové city, lásku, či přátelství a přijetí.

Jak už bylo řečeno, v období dospívání dochází k nespočtu změn, jak v organismu jedince, tak i v působení vnějšího prostředí či jeho vnímání. K poruchám v tomto procesu může docházet buď z toho důvodu, že se jedinec změnil natolik, kdy není schopné se adaptovat v dané společnosti a najít si v ní své místo, nebo jsou na něj kladeny příliš velké nároky od okolí, zejména rodiny. Děti oponují požadavkům, které považují za nesmyslné, neadekvátní svým schopnostem, či pro ně nepřijatelné. Jejich reakce na podobné situace by se dala nazvat maladaptivní (Trpišovská, 1998).

2 VIRTUÁLNÍ IDENTITA

Pojem virtuální realita je v dnešní době stále aktuálnějším termínem, souvisí s ním spousta nového a nepoznaného, kdy se jisté formy problematiky sociální patologie transformují v něco nového, dosud nezažitého a stále proměnlivého. S virtuální realitou úzce souvisí virtuální identita, která je součástí života téměř každého jedince a její utváření probíhá většinou již v raném věku, kdy se dospívající seznamuje s internetem a virtuálním prostředím celkově.

V roce 2016 byla webem Newsfeed.cz (Jak se daří Facebooku, 2016, online) zveřejněna statistika zaměřená na občany České republiky a jejich aktivitě na sociální síti Facebook. Statistika byla vydaná samotným Facebookem a její informace jsou velmi překvapující. Statistika uvádí, že se na sociální síť Facebook každý měsíc přihlásí 4,5 milionů Čechů a více než 3 miliony Čechů na něm tráví čas denně. Z výzkumu je jasné, že masivní skupina lidí tráví svůj volný čas ve virtuální prostředí a není výjimkou, když se v něm odehrává i velká část jejich soukromého života. Virtuální prostředí je prostor pro každého, kde si může vytvořit „novou tvář“ je to obdoba denní reality plná možností.

Šmahel uvádí, že *„v prostředí internetu se nenachází jedinec jako fyzický subjekt, ale nachází se zde pouze s reprezentacemi sebe sama“* (Šmahel, 2003, s. 39) a zároveň *„virtuální identita této reprezentace je pak to, jakou identitu této virtuální reprezentaci my sami přisuzujeme“* (Šmahel, 2003, s. 40-41). „Druhá realita“ však skrývá mnohá úskalí. Nejpodstatnější je anonymita, která jedincům dodává odvalu při experimentování s vlastní identitou. Toto se nejvíce týká právě dospívajících jedinců.

Virtuální prostředí je proměnlivé a plné možností. Mnoho z nich je potom anonymních. Dle Mareše (Mareš et. al, 2004) dospívající často přeskakují z jedné virtuální identity na druhou a mají jich několik. Tito autoři provedli výzkum a zjistili důvody změn identity dospívajících ve virtuálním prostředí. Mezi ně patří:

- **Strach z odhalení** – pokud chtějí jít dospívající proti pravidlům dané skupiny na internetu, vytvoří si novou identitu za účelem porušování těchto pravidel bez následků (sankce, odsuzování, stud) na své dominantní identitě.

- **Zdůraznění určité charakterové vlastnosti** – změna identity je také možná z důvodu aktuálních pocitů, které dospívající prožívá. Chce být někým a nedaří se mu to, tedy si tuto potřebu naplní alespoň ve virtuálním světě.
- **Experimentování se sexuální identitou** – toto souvisí s bodem předchozím. Dle Jungovy teorie opačných pohlavních aspektů, se může například chlapec identifikovat s jeho anima nebo se dívka s chlapeckým aspektem v sobě. Mohou si tedy vytvořit virtuální identitu opačného pohlaví, což může vést k ovlivnění formování opravdové sexuální identity či jej může urychlit. Děje se tak zejména u jedinců, kteří si nejsou zcela jistí svou sexuální orientací již v počátku a virtuální prostředí je pro ně skvělým místem k experimentování.
- **Hra** – střídání identit může pro některé jedince být zábavou i odpočinkem, kdy se mohou oprostit od vlastního já. Hra souvisí s již zmiňovanou anonymitou, kdy je v prostředí internetu mnohem snazší si z někoho dělat legraci. Následky v takovém virtuálním světě jsou ve velké míře odlišné od světa reálného, tudíž je tam takové chování bráno lehčeji. Motivace tohoto chování však není zcela známá, může to být záměrné i nezáměrné jednání.
- **Stát se „ideálním“** – proces dospívání je plný ideálů, kdy jedinec hledá své vlastní a ideální já. Takové hledání se reflektuje právě ve virtuálním světě. Zajímavostí je, že dospívající mají touhu vystupovat v reálném světě stejně, jako se prezentují ve světě virtuálním. Tedy chtějí být populární, dobří řečníci, zábavní, vtipní, neodolatelní atd. (Mareš et. al, 2004).

Internet a virtuální svět, jaký ho známe, vytvořil paralelní realitu ke světu reálnému. Obě reality se vyskytují v životě každého z nás a vzájemně se prolínají, avšak napříč této kohezi jde o dva naprosto odlišné světy. Virtuální svět by měl být brán s větším důrazem. Dle Šmahela je internet *„komplexním odrazem společnosti a člověka, a to v dobrém i zlém, je pouhým odrazem nás samých a jeho obsah vypovídá nejvíce o tom, jací jsme my sami“* (Šmahel, 2003, s. 9).

Identita adolescenta je modifikována mnoha aspekty v jeho životě a jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, v dnešní době je proces dospívání ovlivňován z velké části právě virtuálním prostředím, které je pro novodobé dospívající velmi důležité.

3 VIRTUÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Virtuální prostředí na pohled viditelné není, a přesto je v něj možné téměř vše. Od socializace mezi lidmi, přes prohlížení fotek, vzdělávání se, až po online nakupování. Nástup virtuálního světa do života lidí lze připodobnit k výbuchu informační bomby. Takové prostředí je plné všech možných informací a většina populace s nimi neumí ani pořádně zacházet. Tento informační výbuch lze dále přirovnat k výbuchu atomové bomby na zemi, kdy oproti destruktivnímu výbuchu bomby, výbuch informací indikuje pozitivní věc pro lidstvo. Nastala konstrukce informační struktury, která od výbuchu šíří informace pomocí „tlakové vlny“ (rozuměje internetu) po celém světě (Virilio, 2004).

Kanadský filosof a mediální teoretik Marshall McLuhan již v roce 1964 předpověděl, jak se budou média vyvíjet, když tvrdil, že povedou k širším možnostem člověka a nazýval to „extenzí či rozšířením člověka“ (McLuhan, 2011).

Existuje široká škála definic, dle různých autorů, však Jaron Lanier definuje virtuální realitu jako „*počítačem vytvořené interaktivní, trojrozměrné prostředí, do něhož se člověk totálně ponoří*“ (Aukstakalnis, Blatner, 1994, s. 11). Což potvrzuje také fakt novodobého fenoménu trávení volného času online.

Kyberprostor

Kyberprostor je tedy prostředím virtuální reality a pohybujeme se v něm nejen při „surfování po internetu.“ Jedna ze zajímavých a pravdivých definic popisuje toto prostředí jako „*největší fungující anarchii, jaká se kdy na planetě Zemi vyskytla*“ (Freyermuth, 1997, s. 34).

Odbornou definici poté poskytuje Lévy: „*Kyberprostor definuji jako komunikační prostor otevřený vzájemným světovým propojením počítačů a počítačových pamětí. tato definice zahrnuje všechny elektronické komunikační systémy (včetně všech klasických rádiových a telefonních sítí) podle toho, zda přenášejí informace pocházející z digitálních zdrojů nebo jsou určeny k digitalizaci*“ (Lévy, 2000, s. 83).

3.1 Potřeby a motivy adolescentů online

Dospívající mají různé potřeby, některé z nich se projevují také v jejich vystupování online a tvoří tak výraznou složku v socializaci takového jedince. Těmto potřebám a motivům adolescentů se věnuje Suler (Adolescents in Cyberspace, 2005, online), který popisuje cesty k pochopení činů dospívajících jedinců v tomto exotickém a zvláštním prostředí. Patří mezi ně:

- **Experimentování a objevování své identity** – dospívající často zápolí s tím, kdo vlastně jsou. Nejedná se tedy pouze o adolescenty, nýbrž takový vnitřní boj o svou identitu je spíše životním procesem jedince. Pro adolescenty, které čeká vstup do dospělého života v podobě opuštění domu rodičů a začátku svého života, je to velmi citlivé období. Často si pokládají otázky typu “Kdo vlastně jsem? Co chci od života? Jaký druh vztahu chci?” jedná se o nelehké otázky a mnohé odpovědi mohou být nalezeny právě v kyberprostředí.
- **Intimita a pocit začlenění** – během adolescence je běžné, že lidé téměř nepřetržitě experimentují v rovině svých vztahů – speciálně v otázce opačného pohlaví. Hledají nové skupiny lidí, kde se cítí přijati. Všechny tyto velké vztahy hrají velkou roli v objevování své identity. Internet je plný nekonečných možností, právě co se týče poznávání lidí a interakce s nimi. V kyberprostředí jsou tvořeny skupiny různých typů lidí z odlišných prostředí, kteří ctí jiné hodnoty a zájmy.
- **Separace od rodiny a rodičů** – jak již bylo zmíněno, adolescenti hledají svou identitu, prozkoumávají rovinu vztahů, lidských skupin, což jde ruku v ruce s jejich odloučením od rodiny. Touží po samostatnosti a životní volnosti. Jedná se o vzrušující proces a kyberprostředí je vzrušujícím místem k realizaci těchto potřeb, zejména, když rodiče nevědí o internetu téměř nic. Na druhou stranu jsou adolescenti částečně deprimováni z takové rodinné separace. Fascinují věci na internetu a důvodem, proč mladí lidé internet stále více a více vyhledávají je to, že tuto potřebu blíže nahrazuje. Když zatouží po cestování, získávání nových znalostí, seznamování se s novými lidmi nebo sledování filmu na gauči, vše je možné online.

- **Odreagování frustrací** – již dřívější teorie zaměřené na proces dospívání prokázaly, že se jedná o období „bouře a stresu.“ Zcela jistě se jedná o velice frustrující periodu života. Co je tedy snazší než vybití svých emocí v prostředí anonymního kyberprostředí?

3.2 Sociální interakce a komunikace v kyberprostoru

Novodobá mezilidská komunikace se postupem času přesouvá více do kyberprostředí, tedy online, a lidé ztrácí schopnost mluvit z očí do očí. Chytrý telefon se stal denním průvodcem moderního člověka a potkat někoho, kdo jde po ulici a nedívá se na obrazovku není lehké. Komunikaci jako takovou lze definovat jako „proces předávání informací mezi lidmi, při kterém je sdělení předáváno od adresanta k adresátovi“ a dále uvést, že v komunikaci se nejedná pouze o přenos informací, nýbrž jde o výměnu emocionálního obsahu (např. neverbálních projevů) (Jandourek, 2001, s. 126).

Vybíral (2005) uvádí jednotlivé funkce komunikace, patří mezi ně:

- Informativní funkce – přenos informace;
- Instruktažní funkce – návod, učení;
- Persuasivní funkce – přesvědčení, ovlivnění, manipulace;
- Funkce vyjednávací – dospívání k dohodě;
- Zábavní funkce – zábava, rozptýlení.

Vybíral (2005) dále ve své publikaci zmiňuje, že komunikace na internetu je doprovázena velkou řadou procesů. tyto procesy poté velice zásadně ovlivňují samotné sdělení. Vybíral se zmiňuje o takzvaném disinhibičním efektu, který souvisí s odložením zábran, plachosti a ostychu. Podílí se na něm zejména anonymita, skrytá identita a online neviditelnost. Každý si tedy představuje věci ve své hlavě, což neutralizuje status a stává se méně podstatným, jaké postavení má komunikující v reálném světě.

Komunikaci probíhající v online prostředí se věnuje Šmahel (2003), který tvrdí, že jí lze rozdělit podle toho, jakým způsobem jsou informace předávány. Takové informace rozděluje na text, obraz a zvuk. S každou předávanou informací a jejím vjemem se spojují jiné internetové sítě a aplikace. Skrze text například probíhá valná

většina online komunikace (probíhá například přes aplikace jako Messenger, Whatsapp, e-mail a sociální síť Facebook). Pokud se jedná o přenos obrazu, zahrnuje posílání obrázků či sdílení obrázků online – pro tuto aktivitu je velice populární aplikace Instagram. Dalším prostředkem pro komunikaci online je zvuk, který produkujeme například zasíláním nahrávek. Velice oblíbenou je také kombinace všech vjemů dohromady v aplikacích jako je například Skype.

Jelikož při komunikaci online většinou druhého člověka nevidíme, je také komplikovanější odhadnout jeho náladu. Tímto stylem přicházíme o nonverbální komunikaci, která je často důležitější než komunikace verbální. Tento deficit bývá často nahrazen takzvanými emotikonami, čili obrázky různě se tvářících obličejů. Jelikož při takové komunikaci postrádáme také tón hlasu, gestikulaci apod. Je význam sdělení často zle přejat. Šmahel (2003) uvádí, že někteří dospívající, zejména ti, kterým se emoce špatně projevují v reálném světě a často bývají uzavřenější, shledávají komunikaci s emotikonami jednodušší a přijatelnější, jelikož se jim emoce lépe vyjadřují. Jiným poté přijde vyjadřování emocí na internetu zcela nevhodné nebo je vyjadřují podstatně méně. V dnešní době je díky těmto obrázkům možné vést konverzaci online bez použití jediného slova.

Snadná přístupnost internetu v jakékoliv podobě a fakt, že se velká část sociálního života dnešního jedince odehrává v kyberprostoru ukazuje, že práce s ním bude více frekventovanější. S tak vysokým výskytem moderních technologií také přichází nové hrozby, které přichází prostřednictvím kyberprostoru. Právě takovým hrozbám bude věnována další kapitola této práce.

4 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ NA INTERNETU

Na úvod této kapitoly je nutné říci, že pojem rizikového chování je vždy individuální a záleží na jedinci samotném ve spojení s formou jeho socializace, v které hraje důležitou roli jak rodina, tak i škola a veškeré okolí.

Dle Macka (2003) lze pojmut rizikové chování ve dvou rovinách. Souvisí s poškozováním zdraví dospívajících a zároveň je spjato s ohrožením společnosti, tedy s negativním vlivem a újmou ostatních. Sobotková (2014) poté uvádí, že se jedná o široce zkoumaný pojem vývojové a sociální psychologie, své koncepce má také kriminologie, soc. pedagogika, a další. Díky tomu je obtížné tento pojem správně vydefinovat. Existuje mnoho forem rizikového chování, jako například lhaní, záškoláctví, násilné chování, agresivita, rizikové sexuální chování, extremismus, rasismus a podobně.

Jako rizikové, je považováno také chování na internetu, kterému je věnována tato kapitola. Zároveň bych ráda podotkla, že pro účely bakalářské práce budou v kapitole popsány pouze dva jevy rizikového chování na internetu a to kyberšikana a kyberstalking. Ostatní, jako netolismus, kybergrooming a sexting budou vynechány.

V roli rizikového chování na internetu hraje zejména u dospívajících velikou roli rodičovská kontrola. Kopecký (2015, online) uvádí, že děti začínají internet aktivně využívat již kolem třetího roku života, ač pouze na hrají jednoduchých her. Kolem devátého roku života jsou již schopni na internetu bez problémů komunikovat, využívat e-mail, chatovat a používat sociální sítě. Často se v online prostředí orientují lépe než jejich rodiče, kteří kontroly jejich pohybu v kyberprostoru nejsou téměř schopni. Rodič by měl stanovit jistá pravidla ohledně využívání elektronických zařízení jako je stolní počítač, mobilní telefon či tablet a zároveň trvat na jejich dodržování. Je možné také učinit základní technická opatření pro kontrolu činnosti svých dětí online.

Kyberšikana

Jedná se o přenesení klasické šikany do kyberprostoru, díky čemuž se však mění její aspekty, formy i projevy. Proměnlivost internetu jako takového, je velmi rychlá,

a proto je velmi těžké samotnou kyberšikanu ucelit. Pojem kyberšikana je definován odlišně několika autory.

Ševčíková uvádí komplexní definici od Price a Dalglenishe (in Ševčíková a kol., 2014, s. 121): „*Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto medií. Stejně jako tradiční šikana i kyberšikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.*“

Dále je možné definovat kyberšikanu jako: „*používání elektronických zařízení a komunikačních technologií, jako e-mail, mobilní telefon, pager, textová zpráva a osobní webové stránky k pomlouvání a úmyslnému, opakujícímu se a nepřátelskému jednání jedince nebo skupiny, která má za účel poškodit ostatní*“ (B. Belsey, 2004, s. 79).

Kyberšikanu lze také chápat jako „*využití moderních technologií k ponižování, vydírání či zastrašování jednotlivce ve snaze získat moc a kontrolu nad ním*“ (G. R. Stutzky in Hollá, 2013, s. 11).

Zajímavým se také jeví poznatek od Koláře (2011), který považuje kyberšikanu jako jednu z psychických forem šikany. Jedná se o záměrné a násilné jednání prostřednictvím moderních komunikačních prostředků (zejména formou mobilních telefonů a internetu).

Černá a kol. (2013) ve své publikaci popisují několik základních prvků kdyberšikany, dle kterých jí lze, mimo jiné, identifikovat. Je důležité zmínit, že pokud danému agresivnímu chování, pozorovanému v kybersprostředí, chybí jeden z klíčových atributů k rozpoznání šikany, jedná se spíše o online obtěžování. Tyto dva jevy je nutné oddělovat, hlavně kvůli jejich účinkům a závažnosti dopadů na oběť.

Nejdůležitějším aspektem v kyberšikaně je **opakovanost**, která je však mnohem komplikovanější, nežli i šikany klasické. Když mluvíme o opakovanosti v roli kyberšikany, nemusí vždy pocházet pouze od původního agresora, nýbrž by se do ní dalo považovat každé opakované shlédnutí fotografie, videa či příspěvku, každý „like“ tedy „to se mi líbí“ či každé sdílení v prostředí internetu. Při čemž role původního agresora může spočívat pouze v primární publikaci zdroje.

Významnou roli hraje také **mocenská nerovnováha**. Jelikož se reálný život čím dále, tím více přenáší do virtuálního prostředí a mladí lidé tráví většinu svého času

online, není lehké se v tomto prostředí orientovat. Agresorovi je téměř nemožné zamezit v přístupu k oběti, kvůli její dostupnosti online. Oběť se může útokům bránit tím způsobem, že opustí dané prostředí (soc. síť, webové stránky), kde k útokům dochází, avšak agresor se většinou v prostředí dobře orientuje a je schopný oběť opětovně dohledat. Je zde možnost také technické ochrany, tedy nahlášení agresora, což mu však nezabrání v tom, aby si založil nový účet a v útocích pokračoval i nadále. Mocenská nerovnováha je tedy majoritně tvořena anonymitou agresora. Neví-li oběť, kdo jím je, je velmi těžké ho následně dohledat.

V celku se jedná o „úmyslné, ubližující jednání ze strany agresora, a především související vnímání tohoto jednání jako nepříjemného a ubližujícího oběti“ (Černá a kol., 2013, s. 21).

Kyberstalking

Čírtková (2008) uvádí, že se od sebe kyberstalking a stalking v reálném prostředí příliš neliší. V případě kyberstalkingu se tedy více méně jedná o zasílání obtěžujících zpráv, emailů a nechtěné komunikace prostřednictvím IT technologií. Pro oba druhy stalkingu bývá zpravidla agresorem muž, obětí potom bývá žena, často se týká celebrit, ex-partnerů, známých osobností či zhrzených milenců.

Jak již bylo zmíněno dříve, tak i v případě kyberstalkingu hraje velkou roli anonymita kyberprostoru a jeho neomezené možnosti, avšak oběť většinou pachatele zná z reálného okolí. Forma stalkingu v online prostředí bývá pro agresory o to zajímavější, jelikož jim přináší atraktivitu nekontrolovaného a neomezeného připojení k oběti. Na internetu jsou také volně dostupné webové stránky s „manuálem“ pro začínající stalkery, které poskytují jednotlivé rady k pronásledování.

Pojem kyberstalking byl poprvé použit již v roce 1999 Deirmenjianem, který jej charakterizoval jako stalking přenesený do kyber prostředí, z čehož nám také vyplývá název „kyberstalking“ - pronásledování na internetu (Čírtková, 2008).

Kopecký na webu e-bezpečí.cz v článku „Typologie stalkerů“ (2009, online) uvádí několik základních typů stalkerů podle P. E. Mullen. Jsou jimi:

- Odmítnutý partner (rejected stalker);
- Hledač intimity/uctívač (intimacy seeker);

- Neobratný nápadník (incompetent suitor);
- Ublížený pronásledovatel (resentful stalker);
- Predátorský pronásledovatel, sexuální útočník (predatory stalker);
- Erotomaniak, poblázněný milovník (erotomaniac and morbidly infatuated stalker);
- Kyberstalker (cyberstalkers).

Pro účely této práce si více přiblížíme poslední bod, tedy kyberstalkera. Jde o způsob pronásledování, při kterém agresor využívá informační a komunikační technologie (internet, mobilní telefony). K potřebě stalkingu bývají využívány diskuzní fóra, kde se útočník snaží, většinou pod falešnou identitou, kontaktovat a zlákat oběť. Kyberstalking je považován za doprovodný jev u všech ostatních kategorií stalkerů, je tedy možné považovat všechny typy stalkerů zároveň i za kyberstalkera. Pokud se však bavíme o kyberstalkingu v pravém slova smyslu, agresor se pohybuje pouze v kyberprostředí, které za žádnou cenu neopouští a neuchýlí se k fyzickému útoku (Typologie stalkerů, 2009, online).

Motivace kyberstalkera

Takový pronásledovatel může mít již získané informace o oběti z reálného světa, většinou od kamarádky či kamaráda, spolužáka. Je také možné, že agresor svou oběť nikdy nepotkal a vytipuje si ji až v online prostředí díky její zajímavosti nebo případné zranitelnosti. Kyberstalker se pravděpodobně v brzké době pokusí o kontakt se svou obětí použitím emailu, sociálních sítí či telefonního čísla. Motivací je pro něj získání moci nad obětí prostřednictvím jejího strachu a vyděšení.

Zdrojem jeho moci se stává anonymita kyberprostředí a jím získané znalosti o oběti, která může a nemusí mít tušení, kdo s ní jedná. Informace nabité agresorem dodávají na reálnosti zejména výhrůžkám a hrozbám vznášeným k oběti. Mezi takové informace můžou patřit koníčky, oblíbené kapely, záliby, místa, kde se oběť pohybuje, dokonce i informace, které o sobě oběť sama zveřejňuje například na svém osobním profilu. Tyto informace jsou poté využity k dalšímu obtěžování (Cyberstalking – praktické ukázky, 2008, online).

4.1 Formy kyberšikany a kyberstalkingu

Tato kapitola bude věnována jednotlivým formám a projevům kyberšikany a kyberstalkingu, na které je primárně soustředěný výzkum bakalářské práce.

Černá a kol. (2013) uvádí, že je možné rozdělit formy do dvou dominantních podoblastí. Jedná se tedy o projevy a lokaci šíření daného jevu. Mezi projevy jsou zahrnuty konkrétní způsoby, jakými k danému, rizikovému chování dochází (například zneužití a krádež hesla, flaming, a tak dále). Do druhé podoblasti spadá působnost jevu. Jsou to místa na internetu nebo v mobilním telefonu, kde ke kyberšikaně a kyberstalkingu dochází, což úzce souvisí s prostředky použitými k jejich realizaci (zahrnuje média nebo kanály šíření).

4.1.1 Projevy kyberšikany

Jednotlivých agresivních projevů, které při splnění kritérií mohou vést ke kyberšikaně je několik. Černá a kol. (2003) uvádí několik základních projevů:

Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla

V tomto případě se agresor na internetu vydává za oběť činu. Jsou voleny nejrůznější prostředky, například použití fotek oběti a fakt, za pomoci kterých vytvoří falešný účet. Na tomto účtu poté vystupuje pod jinou identitou, tedy identitou oběti. Vystupování je nevhodného a ubližujícího charakteru.

Nebezpečným se stává, když agresor komunikuje s přáteli oběti a tím způsobí škody v jejich sociálním působení. Pro agresora není zapotřebí velkého úsilí k tomu, aby se za oběť mohl vydávat. Většinou postačí použití právě profilové fotografie, či jména a podobné přezdívky, jakou oběť běžně používá. Tento bod zahrnuje také odcizení hesla majiteli nějakého účtu, kde poté vystupuje pod jménem a originálním profilem oběti. Tato situace se stává velmi často, jelikož si lidé často hesla svěřují.

Vyloučení a ostrakizace

V této úrovni kyberšikany se jedná o vyloučení oběti z dané skupiny, do které by chtěla být začleněna. Tento projev je pro oběť často bolestný, ačkoli postrádá přímý

prvek agrese. Tuto vnitřní bolest způsobuje frustrace z nenaplnění dané potřeby, tedy někam patřit, být přijímán a začleněn ve skupině a jejím dění.

V online prostředí je velmi lehce rozpoznatelné, kdo je „in“ a kdo je „out“, například díky přidávání palce nahoru či dolů k jednotlivým příspěvkům či počtu přátel, dále může tento pocit nastat při odmítnutí členství ve skupině, vyloučení z online hry. Toto vyloučení vidí všichni, a proto může být pro oběť o to bolestivější. Jedná se o mnohem větší skupinu lidí, než kdyby se událost stala offline.

Pomlouvání

Pomlouvání je předávání a šíření nepravdivých informací, které mají za účel někoho poškodit. Směřuje tedy zejména k přihlížejícím. Pomlouvám se člověk těžko ubrání v reálném světě, v kyberprostoru se takové informace šíří ještě mnohonásobně rychleji a adresáty mohou být úplně všichni – nemusí být tedy přesně specifikovaný směr takové informace. Informace si poté v kyberprostředí žije vlastním životem a může být znovu a znovu sdílena a přeposlána, originálního původce informace lze jen těžko dohledat.

Odhalení a podvádění

Do této kategorie spadá téměř veškerý obsah internetu – zejména tedy fotografie, informace či celé konverzace, které s důvěrou oběť přepoše agresorovi a ten je posléze šíří dál po internetu. Jedná se o věci osobního charakteru (např. informace o homosexualitě, lechtivé obrázky apod.), kdy při jejich přeposlání je zrazena důvěra oběti. Jde tedy o odhalení informací o oběti těm, pro které nebyly určeny.

Happy slapping

Původně byl tento pojem používán v britském metru a šlo o situaci, kdy byl náhodný kolemjdoucí napaden jistou skupinou a zfackován (to slap = anglicky fackovat/dát facku), někdo tuto aktivitu natáčel na mobilní telefon a následně byla zveřejněna na internetu. tento pojem se v poslední době hodně rozšířil i u nás. Takové fyzické útoky však již nezahrnují pouze fackování, ale mohou zajít dál a mohou

se také stupňovat až za hranici zákona. Často se stává, že takové veřejné ponižení oběti, které se rychle šíří online, vede až k sebevraždě.

Flaming

Flamingem je považována agresivní, prudká hádka či výměna názorů, která proběhne v některém z virtuálních prostředí. Může se jednat o chatovou místnost, diskuzi a podobně. Flaming je doprovázen útočnou rétorikou, nadávkami či urážkami a agresor může často oběti také vyhrožovat. Během takové komunikace jsou porušeny pravidla komunikace a obecně interakční normy. Je obtížné takový rozhovor soudit a pojímat jako kyberšikanu, jelikož spousta aktéru virtuálního světa právě takové konverzace vyhledávají a snaží se k nim ostatní vyprovokovat. Nicméně z pohledu kyberšikany je opět pro agresora hlavním cílem oběti uškodit, nějak jí uškodit a situace je u obětí vnímána jako nebezpečná s cílem ublížit. Pokud taková hádka trvá déle, jedná se o „flame war“.

Kyberharašení a kyberstalking

Za kyberharašení je považováno neustálé, opakované zasílání zpráv oběti, které je vnímáno jako nepříjemné či nechtěné. Typickým projevem je zahlcování mobilního telefonu oběti nechtěnými zprávami nebo takzvaný „instant messaging“. Mluvme zde o jednosměrné komunikaci, která je vedena pouze stranou agresora. Oběti je zpravidla nepříjemná a nechtěná – snaží se o její ukončení.

Kyberstalking se od kyberharašení liší v tom, že zasílané zprávy obsahují výhružky směřované k oběti. Výhružky často obsahují fyzické nebezpečí a vydírání (spadají sem také krádeže identity). Měřítkem, kdy kyberharašení přechází v kyberstalking může být bod, kdy se oběť začíná reálně bát o své fyzické bezpečí (Černá a kol., 2013).

4.1.2 Projevy kyberstalkingu

Dle webu E-bezpečí.cz (Co je to stalking a cyberstalking, 2008, online) se v otázce stalkingu jedná o „opakované a stupňované obtěžování, které může mít řadu různých forem a různou intenzitu. Pronásledovatel svou oběť například

bombarduje SMS zprávami, e-maily, telefonáty či "dárky", jež oběť nechce. Ve spojení s využitím ICT u útočníka hovoříme o termínu cyber-stalking.“ Dle tohoto webu pachatel oběť vždy obtěžuje nevyžádanou a nechtěnou pozorností. Mezi další projevy kyberstalkingu web E-Bezpečí uvádí následující.

Opakované a dlouhodobé pokusy o kontakt s obětí

Pokusy se většinou odehrávají pomocí dopisů, e-mailů, telefonátů, SMS zpráv, zasíláním různých dáreků či vzkazů. Takové zprávy mohou obsahovat veselý, urážející až zastrašující text. Zpravidla bývají z počátku příjemné, kdy se agresor snaží získat více informací o oběti (telefonní číslo, jiný kontakt) a s postupem času se mění v urážející až nevkusné. V rámci snahy kontaktovat oběť je využívána široká škála citů (vyhrožování, vydírání, vyvolávání pocitu viny a tak dále).

Demonstrace moci a síly

Takové projevy jsou provázeny kladením důrazu na výhrůžky přímého i nepřímého charakteru, které následovně v oběti budí strach a oprávněné obavy. Spadá sem mimo jiné i fyzické pronásledování oběti cestou do školy, na nákup nebo zpět k domovu apod. Můžou se zde vyskytovat také výhrůžky přímého násilí a zabití. Právě v oblasti kyberprostředí se agresor většinou omezuje na různé druhy výhrůžek, které opírá o předem získané znalosti o oběti (vím, kde jsi, co děláš, vidím tě, vím, co máš na sobě, co máš ráda apod.).

Destrukce majetku oběti

Destrukce majetku oběti je charakteristickou etapou stalkingu. Lze sem zařadit například poškrábané auto, lak poškozený sprejem, propíchané pneumatiky, rozbité okno domu nebo likvidace zvířete včetně poškozování osobních věcí. Pachatel si umí poradit i online, kdy majetek ničí zasíláním virů, což může způsobit ztrátu veškerých dat v počítači nebo neoprávněným přístupem do online bankovníctví a osobních účtů oběti.

Agresor se vydává za oběť

V tomto případě stalker sám svou osobu označuje za oběť takového jednání.

Snaha o poškození reputace

Snahou stalkera je očernění a znehodnocení pověsti oběti, kterého docílí například šířením nepravdivých pomluv v okolí oběti. Kyberstalker může dokonce vytvořit falešnou webovou stránku, blok či stránku na sociální síti, kde dochází ke zveřejňování a šíření nepravdivých informací o oběti. Ta poté ztrácí důvěryhodnost a její reputace je dotčena. Každé další sdílení takové stránky poté ujišťuje pachatele v jeho činu a jednání (Co je to stalking a cyberstalking, 2008, online).

4.1.3 Formy šíření

Jako druhou skupinu forem rizikového chování na internetu bereme prostředí, tedy kanály šíření. V závislosti na to, jaké prostředky agresor ve své činnosti volí, se bude lišit jejich podoba. Černá a kol. (2013) ve své publikaci popisují nejčastější média, která zprostředkovávají přístup agresorům k oběti v kyberprostoru.

Jak již bylo mnohokrát zmiňováno, virtuální realita vysoce konkuruje reálnému světu a mladí lidé se v ní pohybují mnohokrát lépe. Pro adolescenty je prostředkem k navazování kontaktů, utužování a posilování vztahů či modifikaci své identity a vlastní osobnosti. Mnozí adolescenti si svět bez elektroniky nedokáží vůbec představit, a to zejména z toho důvodu, že je provází celým jejich dosud prožitým životem. Nynější generace dospívajících již s virtuálním světem vyrůstala, a proto je pro nás těžko pochopitelné, jaké pro ně začlenění do světa dospělých v průběhu socializace musí být.

Černá a kolektiv (2013) popisují následující média šíření kyberšikany, která jsou také nejčastěji využívána dnešními adolescenty.

Sociální sítě (Social Networking Sites – SNS)

Za sociální sítě jsou považovány takové stránky, na kterých je možné vytvořit si osobní profil – zpravidla veřejný nebo poloveřejný. Tento profil si poté vlastník

může upravovat podle své aktuální představy a rozpoložení, i když musí dodržovat jeho pevně danou strukturu. Je možné vytvořit si seznam přátel, alba s fotografiemi či videi a další složky s různými materiály. Nejpodstatnější vlastností sociálních sítí je možnost kontaktu s ostatními a sledování toho, co kdo dělá či kde se nachází. Mezi nejznámější sociální sítě patří Facebook, Bebo a MySpace. V českém prostředí se poté velké popularity těší weby jako Spolužáci.cz, Lidé.cz nebo Libimseti.cz. Dle Kopeckého a kol. (2015, [online]) má účet nejméně na jedné sociální síti více než 90 % adolescentů.

Mezi projevy kyberšikany na sociálních sítích zahrnujeme ubližující, takzvané „hate“ komentáře – u fotografií, videí, statusů. Dále stahování, úpravu a následné zveřejňování fotek nebo zveřejňování citlivých informací pomocí komentářů či screenshotů (snímky obrazovky počítače či telefonu) konverzací s obětí. V kyberprostředí se poté takové informace šíří mnohem větší rychlostí, než je tomu v reálném světě a během pár hodin oběhnou několik sociálních kruhů. Také zde často dochází k vyloučení a ostrakizaci, kdy je oběť vyloučena nebo jí je odepřen vstup do nějaké skupiny. Může být také skupinově mazána ze seznamu přátel či blokována.

Online interaktivní hry

Při těchto hrách je hráčům umožněna komunikace prostřednictvím chatu nebo živého rozhovoru. Rozhovor může být i vizuálního rázu, díky přenosu obrazu přes webovou kameru. Jedná se o hry typu X-Box live, Play Station nebo takzvané M M O R P G hry. Během konverzací v průběhu hry může docházet k obtěžování, napadání, vyhrožování nebo dokonce k vulgárním útokům. Ve hrách může docházet k „zasednutí“ na daném hráči a následnému ubližování jeho virtuální postavě například jejím neustálým ničením či obcházením při hrát potřebných spoluprací. U takových her, při kterých je spolupráce potřeba se hráči sdružují do skupin a setkávají se s vyloučením hráče ze skupiny, což může být daným hráčem považováno za ubližující, jedná se způsob agrese. Takováto forma ostrakizace se vyskytuje ve hrách typu World od Warcraft.

Webové stránky

Webové stránky, stejně jako třída ve škole, poskytují skvělé prostředí pro výskyt agresivního a rizikového chování vůči druhému. Jelikož není v dnešní době vůbec složité si webovou stránku založit, často se stává, že vznikají stránky přímo za účelem ublížit dané osobě a poškodit ji. Může také jít o stránky již existující, které jednotlivec či skupina agresorů pro tento účel využije. Virtuální útok se odehraje během pár kliků a šíří se velikou rychlostí.

Nejznámější takovou stránkou je například Youtube, kterou si v posledních pár letech velmi oblíbili zejména dospívající. Na tuto stránku se mohou přidávat videa pouze po vytvoření účtu a přihlášení, ale sledovat je lze i bez toho, v naprosté anonymitě. Youtube je nejčastějším prostředníkem pro happy slapping, který je blíže vysvětlen v kapitole věnované formám kyberšikany. Agresori na stránku často nahrávají také odcizená, stažená videa nebo koláže ponižujících fotek oběti, pořízené přes mobil. Videa lze následně sdílet, hodnotit palcem nahoru či dolů a komentovat, což bývá pro oběť často více ubližující než videa samotná.

Jedním z příkladů takového jednání je například video „Drsný rozchod v Praze“, které web svobodnymonitor.cz (2015, online) popisuje následovně: „*Ondřej Zástěra (24) znemožnil svou expřítelkyni před celým národem. Na internet pověsil video Drsný rozchod v Praze, o kterém se vedou živé diskuze. Zoufalá Kristýna ho v něm prosí, aby se s ní nerozcházel a dal jí ještě šanci. Dost možná se teď znemožní také on sám.*“ (svobodnymonitor.cz, 2015, online). Toto video bylo zveřejněno a stalo se obrovským hitem internetu. Na účet přítelkyně Ondřeje se bavilo mnoho lidí, i když ani nevěděli, o koho se jedná. Video bylo v několika případech zablokováno i staženo z oběhu, ale vždy se vrátilo zpět na internet, což dokazuje, že jakmile je nějaký obsah jednou zveřejněn online, je téměř nemožné zabránit dalšímu šíření.

Instant messaging a zprávy

Mezi programy instant messaging jsou zahrnuty takové programy, které jistým způsobem umožňují online komunikaci v reálném čase – jako například ICQ, Messenger a další. Kyberšikana prostřednictvím těchto programů probíhá různými způsoby. Mezi nejčastější je považováno zasílání ubližujících zpráv a vzkazů, nebo také vydávání se za oběť díky užívání podobné přezdívky – což může být považováno

za krádež identity. Dále se jedná o odstranění ze seznamu kontaktů či přátel (mluvíme o sociálních sítích spojených s komunikací), zahlcování nechtěnými zprávami a pronásledování či stopování.

U zpráv, jako jsou SMS nebo MMS, se opět může jednat o nechtěné zahlcování schránky nevyžádanými zprávami od agresora nebo o zasílání nevhodných, pohoršujících a ubližujících fotografií či obrázků prostřednictvím MMS.

Blogy

Blogy jsou v dnešní době velmi populární, zřejmě díky tomu, že je velice snadné je založit. Jedná se o obnovované internetové stránky, kam může majitel blogu přispívat články, videa i fotografie. Blogy zcela nenahrazují standardní deníky, záleží vždy na autorovi, co chce na blogu sdílet a jaký druh příspěvků bude přidávat. Řada dospívajících má vlastní blog, a ne jenom jeden, jelikož se často stává, že je tematika blogu omrzí a založí si jednoduše nový.

Kyberšikana na blozích probíhá hlavně pomluvami, tedy šířením nepravdivých informací, o které se autor podělí se svými čtenáři. Tyto informace jsou potom volně dostupné na internetu a může je dohledat kdokoliv. Další formou jsou urážlivé komentáře pod příspěvky, které mají za účel oběť poškodit a ublížit jí. Je zde také možný výskyt „uniklých“ fotografií a poškozujících videí.

Elektronická pošta

Jelikož email patří mezi nejčastější formy elektronické komunikace, představuje tudíž jeden z nejčastějších kanálů šíření kyberšikany. Rozesílání emailů je poměrně jednoduchou věcí a je téměř nemožné dopátrat, komu adresa odesílatele ve skutečnosti patří – napomáhá tomu snadné skrytí do anonymity. Pokud agresor rozešle elektronickou poštou nějakou formu zraňujícího obsahu, například fotografii či video, šíří se obrovskou rychlostí, díky bohaté síti návazných kontaktů. Nebezpečí ve zneužití elektronické pošty spočívá také v tom, že agresor může nahlásit emailovou adresu své oběti k odebrání obtěžujících „newsletterů“ či jiných stránek se sexuálně explicitním obsahem. Oběti poté přicházejí pravidelně do elektronické schránky emaily s nevyžádaným, často pobuřujícím obsahem.

Chat a diskuzní fóra

Diskuzní fóra jsou z pravidla zakládána pod daným tématem, které zajímá členy skupiny. Ti mezi sebou mohou sdílet návazné informace či zajímavosti. V těchto „prostorách“ internetu často dochází k projevům kyberšikany jako ostrakizace či flaming.

Jelikož jsou tyto skupiny tvořeny ve virtuálním prostředí, stále zde hraje roli anonymita jedince a je velice jednoduché vydávat se za někoho jiného, například za přítele oběti. Tímto tahem agresor může získat intimní informace o oběti, které později zneužije. Výhodu anonymity často využívají zejména kyberstalkeri, kteří se vydávají za osoby jiného pohlaví či mladšího věku.

Komunikace na těchto chatech a fórech může probíhat jak ve stejném čase, tak asynchronně. Dle toho se také rozděluje pojem chat = ve stejném čase a diskuzní fórum = nezávisle na čase.

Internetové ankety a dotazníky

Takové dotazníky mají většinou za předmět fyzický vzhled dané osoby – známkování dívek ze školy, která je nejhezčí. Často se také jedná o úmyslně zraňující otázky typu „kdo se vyspal s XX“. Vyskytuje se zde potenciál ublížení, i když v některých případech nemusí být tento záměr na první pohled patrný. Jedná se o ankety a dotazníky online, tvořené dětmi a dospívajícími, které mají často za účel ublížit (Černá a kol., 2013).

5 NÁSLEDKY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ ONLINE

Kapitola popisuje dopady kyberšikany. Nejen u dopadů platí, že mnohem více informací máme o šikaně tradiční, jelikož data pro výzkumy kyberšikany bývají sbírána pouze v jednom časovém období a díky tomu není zcela možno pevně uchopit příčinu takového chování. Je jisté, že mezi danými jevy souvislost je, ale není možné tvrdit, že kyberšikana sama o sobě je příčinou popisovaných dopadů. Dopady kyberšikany mohou být často závažnější než dopady tradiční šikany, nedochází sice k fyzickému zranění, nýbrž ublížení na psychice. I přes to, že se kyberšikana neodehrává v reálném prostředí její extrémně rychlé šíření je nesporné. Internet není časově omezen jako přímé setkání oběti s agresorem a diváky se stávají i naprosto neznámé osoby. Navíc jednou vypuštěný materiál do kyberprostředí je téměř nemožné úplně odstranit (Černá a kol., 2013).

Campbell (2005) popisuje důležitost odlišení tradiční šikany a kyberšikany. Zásadním rozdílem je již zmiňovaná velikost skupiny diváků nebo přihlížejících, kteří svědčí ponižování oběti a mohou se přiklonit ke straně agresora – například tlačítkem „to se mi líbí“, vtípným komentářem či dalším sdílením.

Také pro další výzkumné šetření je důležité zmínit, že ne všechny formy a projevy kyberšikany nesou stejnou závažnost - ne všechny jsou závažné a nenesou stejnou důležitost, která se promítá do následků rizikového chování online. Je tedy pravděpodobné, že se s projevy kyberšikany setkáváme mnohem častěji, než si myslíme, avšak záleží na jednotlivci, jak na daný jev reaguje a zejména na jeho formě. Ne každý, kdo se s projevy kyberšikany setkává je šikanován. Vnímaná závažnost jednotlivých projevů a spojení s kyberšikanou se však mění v kontextu aktuální situace a prožívání jedince. Je ověřené, že pokud se jedinec stane obětí šikany, útoky na jeho osobu bývají různé a zahrnují několik forem (Černá a kol., 2013).

Dopady kyberšikany se různí u obětí, agresorů, přihlížejících a mohou nést následky také na kolektivní úrovni. Pokud mluvíme o roli **oběti**, ta může zaujmout dva zásadní postoje. První je takový, kdy si online obtěžování zažili, ale moc je netrápí, nezatěžují a nevyskytují se u nich negativní emoce s ním spojené či dlouhodobé dopady. Druhá skupina by se dala považovat za takzvané „pravé oběti“, které útoky velice trápí a vyznačují hned několik negativních dopadů způsobených kyberšikanou.

Dopady mohou být krátkodobé, přetrvávající a dlouhodobé. Mezi krátkodobé následky řadíme zejména negativní emoce (jako je vztek, smutek, strach, bezmoc apod.) a je nutné, aby oběť okamžitě vyhledala pomoc. Přetrvávající dopady jsou také, které oběť vnímá delší dobu. Mohou být fyzické (výrazně stresující událost, která má vliv na fyzický stav jedince, psychosomatické potíže, zhoršení koncentrace), emoční (negativní emoce, které postupem času eskalují, výkyvy nálad, strach a obava o vlastní bezpečí) a dopady na chování (zejména emoční nevyrovnanost, která vede k hádkám s blízkými lidmi, frustrace i ničení věcí a následná častá absence ve škole). Jako následky dlouhodobé uvádíme takové, které se za obětí táhnou dlouhou dobu. A mají vliv na navazování vztahů s vrstevníky, které zejména v období adolescence nabývají na důležitosti pro zdravý psychický vývoj jedince (Macek, 2003). V případě dlouhodobých následků dochází k narušení takových vztahů a schopnosti je navazovat. Dále může setkání s kyberšikanou výrazně ovlivnit sebehodnocení jedince, čímž je negativně ovlivněn jeho další život (Černá a kol., 2013).

Kyberšikana se také podepisuje na těch, kteří se jí dopouštějí, tedy na **agresorech**. Následky bývají často připodobitelné k následkům, které si zažívá oběť – tedy následky na emoční, fyzické úrovni i v dalším rozvoji. Často se stává, že agresor je zároveň obětí a jednání přenáší dál. Liší se však otázka sebehodnocení u agresorů, jelikož dle výzkumů mohou mít agresoři sebehodnocení jak vyšší, tak i nižší. Ti s nižším šikanují proto, aby si jej zvedli a agresoři s vyšším sebevědomím pracují na jeho utužení a posílení, kdy útočí na slabší oběť (Hindura, Patchin, 2010). U agresorů je možné pozorovat zvýšenou míru delikventního chování a kyberagrese sama o sobě může k takovým jevům vést.

Dopady kyberšikany u **přihlízejících** jsou obětí podobné jako u obětí a agresorů. Doposud však není známo, zda jsou stejně časté a silné u kyberšikany stejně, jako u šikany tradiční. Při hodnocení situace velmi záleží na postoji, který přihlízející zaujali, zda pomáhají oběti nebo agresorovi. Přihlízející se často vyrovnávají s vnitřním sporem, kdy jim je oběti líto avšak sami se bojí, že by se podobná situace mohla stát i jim, tudíž nevystupují z řady. Role přihlízejících je téměř neměnná a „je určována tím, jak se zachovali v minulosti a jaký výsledek jejich reakce měla“ (Černá a kol., 2013).

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Předchozí kapitoly poskytují teoretickou oporu k výzkumné části této bakalářské práce. Z teorie vyplývá, že raná adolescence je významným milníkem života dospívajícího, který se připravuje na vstup do dospělého života. V této životní fázi probíhá zejména identifikace vlastního já a tvorba vlastní identity. S nástupem moderních technologií tráví adolescenti více a více času online, tudíž se tato identita dospívajících promítá a také tvoří ve virtuálním prostředí a je doprovázena rizikovým chováním, které se od reálného světa poněkud liší. Na základě těchto poznatků byl stanoven cíl práce a další, dílčí cíle.

Cílem práce je zjistit, s jakými formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu se nejčastěji potýkají dospívající v období rané adolescence, tudíž zjištění aktuálního stavu ve zkoumané oblasti. Dílčím cílem šetření je zjistit, kolik dětí v tomto věkovém rozmezí má nekontrolovaný přístup k internetu. Dalším dílčím cílem práce je zjistit, zda hraje organizovanost volného času adolescentů nějakou roli v době strávené na internetu s motivací zahánění nudy.

Rozhodla jsem se pro provedení kvantitativního šetření, jelikož je při něm možné zaznamenat názory více respondentů. Pro šetření jsem zvolila dotazníkovou metodu. Chrástka (2007) uvádí, že dotazník má sestávat z pečlivě připravených a formulovaných otázek, na které dotazovaná osoba odpovídá. Při této metodě respondenti často neuvádějí, jací jsou, ale jak by chtěli být viděni, což jí bývá vytýkáno. Avšak právě dotazník je určen pro hromadné získávání údajů, kdy potřebujeme získat velké množství informací v krátkém čase (Gavora 2000). Gavora (2010) dále uvádí, že správně strukturovaný dotazník by měl obsahovat tři části. Vstupní část, která seznamuje respondenty se zadavatelem a celým dotazníkem, druhou část, jenž sestává z vlastního výzkumu a část třetí, která je věnována poděkování.

V případě tohoto výzkumu sestává dotazník taktéž ze tří částí, avšak jinak rozloženými. Vstupní část splňuje zmiňované požadavky, tedy přivítání a seznámení s autorem i dotazníkem – zahrnuje také poděkování. Následující dvě sekce jsou již věnovány hlavnímu šetření. Je důležité zmínit, že dotazník byl přizpůsoben cílové skupině, tudíž jsem se soustředila zejména na to, aby byly otázky srozumitelně

formulovány a respondenti je pochopili. Použila jsem tedy jednodušší, ne odborné výrazy. Jelikož cílem bylo také předejít „nálepkování“ účelu dotazníku a jeho přiřazování respondenty ke kyberšikaně či kyberstalkingu, nebyla tato slova („kyberšikana a kyberstalking“) v dotazníku vůbec zmíněna. Nejen pro zpříjemnění vyplňování byly do dotazníku zapracovány obrázky emoji (emotikony), které nahrazují při psaní nonverbální komunikaci a jsou mezi adolescenty velmi populární (Šmahel, 2003), což splnilo účel zvýšení jeho atraktivity a následný zájem o vyplnění. Celý dotazník je k nahlédnutí v příloze.

První část výzkumného šetření je zaměřena na respondenta, získávání základních údajů o něm (jako věk a pohlaví) a dále na jeho preference a možnosti ohledně internetu, sociálních sítí, trávení volného času a formu rodičovské kontroly při používání elektronických zařízení. Tato sekce obsahuje celkem 10 otázek. Jedná se o položky zjišťující fakta (Chrátka, 2007).

Druhá část výzkumného šetření tvoří 11 situací, se kterými se dospívající setkávají v online prostředí a jejich úkolem bylo rozhodnout, jak často se tomu děje. Jelikož byl dotazník koncipován tak, aby byl pro respondenty atraktivní a časově je nezatěžoval, je druhá část pro výzkumné šetření stěžejní. Respondenti u každé situace rozhodovali mezi čtyřmi možnostmi, které určovali intenzitu výskytu daného jevu. Možnosti byly vždy stejné, a to: „často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a“. Situace značí jednotlivé projevy kyberšikan. Jelikož z teorie vyplývá, že kyberstalking spadá pod rizikové chování kyberšikan a je obsažen také v jejich projevech, může se zdát, že ve výzkumném šetření zaniká, avšak jeho projevy jsou plně obsaženy (Černá a kol., 2013).

Vlastnímu výzkumu předcházelo zjišťování základních informací o dané problematice tématu a jejím rozšíření mezi adolescenty. Vše probíhalo prostřednictvím rozhovorů s pedagogickými a sociálními pracovníky školních i mimoškolních zařízení a dospívajícími v dané cílové skupině.

Dříve, než jsem se pustila do samotného šetření, uskutečnila jsem také předvýzkum pomocí prvotní verze dotazníku. Předvýzkum byl proveden u 13 respondentů spadajících do cílové skupiny. Jelikož raná adolescence definovaná Vágnerovou (2005) zahrnuje děti od 10 do 15 let, jedná se o širší věkovou škálu. Tudíž cílem předvýzkumu bylo ověřit si, zda je sestavený dotazník pro všechny pochopitelný

a jednoduchý. Abych měla možnost si toto upřesnit, provedla jsem předvýzkum v nízkoprahovém centru pro děti a mládež, ve kterém pracuji. Po vyplnění dotazníku jsem uvítala zejména možnost diskuze s respondenty, při které jsem dospěla k poznatku, že je nutné některé otázky přeformulovat pro lepší pochopitelnost mladšími dětmi.

6.1 Výzkumný vzorek

Za respondenty jsem volila dospívající ve věkové škále od 10 do 15 let. Šetření bylo realizováno na dvou základních školách v jičínském okrese a ve třech nízkoprahových klubech, spadajících pod Oblastní charitu Jičín. U vyplňování všech dotazníků jsem nebyla přítomna, tudíž se stalo, že se některé vrátily vyplněny chybně nebo vůbec. Také se stalo, že byly vyplněny respondenty, kteří nespádali do cílové skupiny rané adolescence, definované Vágnerovou (2005), kterou jsem pro tuto práci zvolila. Mnou předpokládaný počet respondentů 160, tedy klesl na 132.

6.2 Hypotézy

Pro určování hypotéz jsem využila definici od Gavory (2008), který uvádí, že hypotéza je formulována jako oznamovací věta, která vychází z poznatků o zkoumaném tématu již známých nebo z praktických zkušeností zkoumané.

Po studiu problematiky daného tématu a procházení výzkumů či studií byly zvoleny následující hypotézy:

- **Hypotéza č. 1:** Více než polovina dospívajících se setkala s některým z projevů kyberšikany (Kopecký a kol., 2015).
- **Hypotéza č. 2:** Mezi nejčastější formy kyberšikany patří verbální útoky (šíření pomluv nebo lží) (Černá, 2013).
- **Hypotéza č. 3:** Více než 80 % dospívajících má účet na sociální síti Facebook (Kopecký a kol., 2015).
- **Hypotéza č. 4:** Méně než polovina rodičů kontroluje aktivity svých dětí na internetu (Kopecký a kol., 2015).

- **Hypotéza č. 5:** Více než tři čtvrtiny dospívajících nemá organizovaný volný čas, který si poté vyplňuje informačními technologiemi, což vede ke vzniku sociálně patologických jevů (MŠMT, 2002, online).

6.3 Výsledky šetření

V této kapitole jsou rozpracovány jednotlivé otázky z dotazníkového šetření z čehož výsledky některých jsou zobrazeny v grafech. Do šetření byly zapracovány pouze plně vypracované dotazníky. Vyřazeno bylo celkem 28 kusů, a to z důvodu nekorektní validity.

Respondenti

Jak již bylo zmíněno, předpokládaný počet respondentů činil 160, avšak v dotazníkovém šetření bylo zpracováno pouze 132 dotazníků, jelikož 28 bylo vyřazeno. Konečný počet respondentů je tedy 132. V tabulce vidíme, že genderově převažují dívky a to v 59,1 %. Věkově všichni respondenti spadají do škály rané adolescence definované Vágnerovou (2005), jejich rozložení však není rovnoměrné. Převažují dospívající v druhé polovině rané adolescence.

Tabulka 1 - Respondenti

Věk	Dívky	Chlapci
10	3	1
11	10	4
12	6	5
13	28	12
14	20	19
15	11	13
Celkem	78	54

ČÁST 1

Volný čas a jeho trávení

Další otázky se zaměřují na volný čas a jeho trávení, jelikož z teorie vyplývá, že internet se stal moderní formou trávení volného času a virtuální realita často nahrazuje realitu všední. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pouze 36 % dotazovaných navštěvuje minimálně jednou týdně organizovaný kroužek či aktivitu. Což znamená, že 64 % respondentů nemá organizovaný volný čas a není vedeno k žádné formě plánovaných aktivit.

Při zjišťování vybavenosti adolescentů elektronickými prostředky vyšlo najevo, že 54 % (71 respondentů) vlastní stolní počítač či notebook, 90,2 % (119 respondentů) vlastní chytrý nebo dotykový telefon a 40,2 % tedy 53 respondentů vlastní tablet. Je zajímavé, že pouze dva dotazovaní nezaškrkli ani jednu možnost, předpokládám, že nevlastní ani jedno z nabízených elektronických zařízení. Můžeme tedy konstatovat, že téměř naprostá většina dětí ve fázi rané adolescence vlastní nejméně jednu formu elektronického zařízení, které má funkci připojení k internetu. Otázkou však je, zda i děti na svých zařízeních tuto možnost mají či ne. Například formou mobilních dat či Wi-Fi připojení.

Pokud jde o délku času, kterou dospívající tráví na daných zařízeních, tak vidíme v tabulce č. 2, že největší skupina respondentů označila dobu 1-2 a 2-3 hodiny denně. Pouze 4 % adolescentů nevyužívá elektronická zařízení denně, a naopak jednou tolik (8 %) jich tráví na daných zařízeních více než 3 hodiny denně.

Tabulka 2 – Trávení času na elektronických zařízeních

Doba	Počet	Procento
Více než 3 hodiny	11	8 %
2-3 hodiny	64	48 %
1-2 hodiny	39	30 %
Méně než hodinu	13	10 %
Nevyužívám je každý den	4	4 %

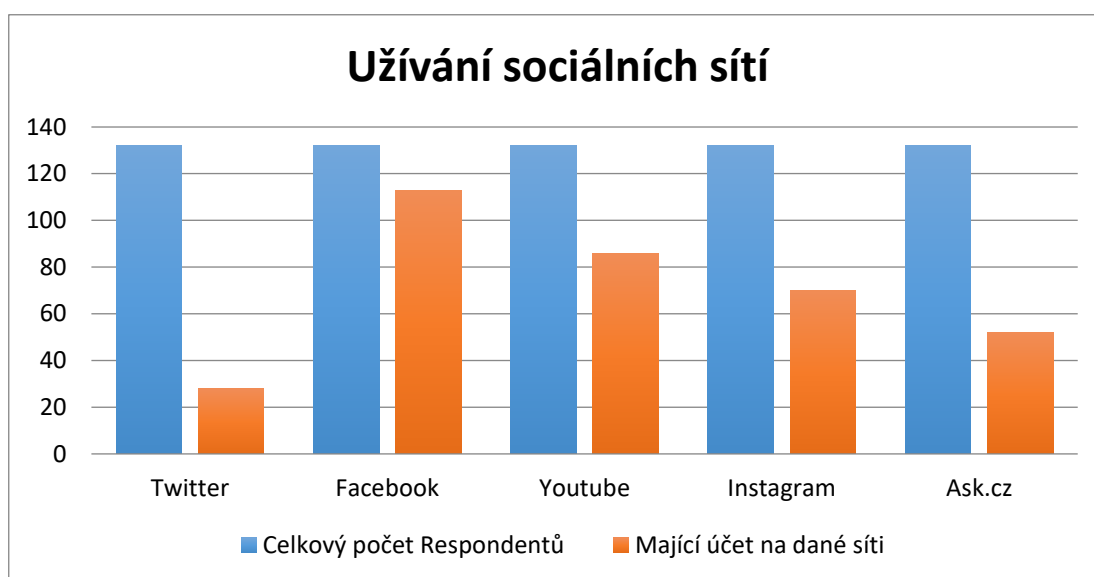
Internet a jeho využívání

Následují 3 otázky zaměřené na internet a formu jeho využívání dospívajícími. Otázky zjišťují, zda mají ve svých domácnostech připojení k internetu, které by respondentům bylo volně přístupné, dále formu trávení času online, tedy čím se zabavují a co v prostředí internetu nejčastěji dělají a v neposlední řadě také stránky, na kterých mají adolescenti nejčastěji založené účty – kde tedy tráví nejvíce času.

Pokud jde o připojení k internetu v českých domácnostech, tak podle Kopeckého (2015) má k němu přístup více než 92 % lidí. Což bylo potvrzeno také tímto šetřením, kdy na otázku, zda má dotyčný možnost připojit se doma k internetu, odpovědělo kladně 94 % dotazovaných (tedy 124 respondentů) a pouze 8 (6 %) z celkového počtu 132 uvedlo, že takovou možnost nemá.

Otázka zaměřená na účty, které mají dotazovaní založené na daných sociálních sítích ukázala, že pouze 12 % respondentů nezaškrtno žádnou možnost, z čeho můžeme usuzovat, že nemají založený žádný účet na zmíněných sociálních sítích. Na sítích, jako je například Youtube, však pro jejich používání, založení účtu není potřeba. Je tedy pohyb adolescentů na těchto sítích díky dané otázce zmapován pouze orientačně. Z daných možností zřetelně dominuje sociální síť Facebook, na které má účet 84,8 % dotazovaných. Je zajímavé, že z toho devět respondentů nedovršilo 13ti let, což je věk, od kterého je legálně možné si účet na Facebooku založit. Vyplývá z toho, že celkem 7,9 % dospívajících pod 13 let si již takový účet založila, aniž by měla. Dále v pořadí je Instagram, který slouží ke zveřejňování fotografií a krátkých videí. Tam má účet 53 % respondentů. Fenomémem dnešní doby je kanál Youtube, kam se přihlašuje údajně z Google+, to využívá 65,2% dotazovaných. Naopak mezi adolescenty ve zkoumaném věkovém rozpětí je nejméně oblíbený Twitter, který využívá pouze 21,2 % dotazovaných. Přehlednější porovnání celkového vzorku zkoumaných s těmi, kteří mají na dané síti účet znázorňuje graf č. 1.

Graf 1 – Užívání sociálních sítí

Další otázka zjišťovala právě důvody využívání internetu mladistvými. Kdy měli na výběr několik možností trávení času online. Následně zaškrtnali činnosti, kterým se sami věnují. Nepřekvapilo mě, že téměř většina respondentů (97,7 %) uvedla, že internet využívá ke komunikaci s přáteli. Jelikož je mnoho populárních aplikací, které jsou vytvořeny právě pro komunikaci – jako například zmiňovaný Skype, Messenger, Whatsapp, apod., je časté, že se komunikace přenáší do virtuálního světa (Šmahel, 2003). Hned za komunikací je nejčastější formou využívání internetu zjišťování informací a vzdělávání se, což potvrdila volba 85,6 % dotazovaných. Již ve školách jsou dospívající vedeni k samostudiu, tedy samostatnému zjišťování informací a internet se stal rychlou cestou k takovému procesu. Nepřekvapilo mě ani zjištění, že 79,6 % respondentů vyhledává internet k zahánění nudy. Je plný možností a stal se skvělou alternativou aktivního trávení volného času. Hned v návaznosti se však drží hraní online her (73,5 %) a sledování filmů či seriálů online (66,7 %). Je zřejmé, že pokud adolescenti na internetu zahánějí nudu, nejbližší jim je hraní her, sledování filmů a forma online komunikace, přičemž se mohou stále nacházet v pohodlí domova. Výrazně nejméně respondentů poté zvolilo variantu hledání nových přátel (32,6 %), což se jeví jako nezajímavé v období rané adolescence.

Rodičovská kontrola

Následující otázky byly věnovány kontrole činnosti dospívajících v prostředí internetu. Překvapilo mě, že i při informovanosti společnosti o nástrahách internetu, které jsou neustále zmiňované jak ve školách, na internetu, tak i médií, je méně než polovina dotazovaných rodičů kontrolována. Tedy 56,1 % rodičů nejeví zájem o činnost dospívajících v kyberprostředí.

Jak vidíme v tabulce č. 3, pro zbylých 43,9 % je nejčastější formou rodičovské kontroly to, že rodiče mají přehled o stránkách, které jejich děti navštěvují a sledují čemu jsou věnovány. Naopak nejméně dospívajícím rodiče narušují soukromí pročitáním soukromých konverzací (13,6 %). Dále 4 respondenti uvedli možnost „jiné“, kam shodně napsali, že mají s rodiči společný profil na sociální síti Facebook. Rodiče těchto dotazovaných tedy mají nad projevy svých dětí největší kontrolu.

Tabulka 3 – Využívání internetu

Forma kontroly	Počet	Procento
Kontrola stránek	132	93,2 %
Přístup k účtům/hesla	46	34,8 %
Kontrola konverzací	18	13,6 %
Náhled do el. zařízení v přítomnosti respondenta	89	67,4 %
Jiné (Společný účet)	4	2,3 %

ČÁST 2

Druhá část dotazníkového šetření byla provedena škálou četnosti, kde měli respondenti vybrat vždy jednu z možností a tím pádem uvést, jak často se s danou formou či projevem kyberšikany stýkají. V dotazníku není uvedeno, zda jsou agresory či oběťmi, tudíž se zaměřuje na to, jak často a zda vůbec, se dospívající v období rané adolescence s projevy kyberšikany setkávají.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, každý se vyrovnává a přijímá jednotlivé projevy individuálně. Tedy, i když se jedinec setkává s některým z projevů často,

nemusí nutně kyberšikanu zažívat. U kyberšikany se většinou jedná o kombinaci několika forem a projevů (Černá a kol., 2013). Z toho důvodu byla druhá část dotazníku koncipována takovým způsobem, kdy měli respondenti rozhodnout o tom, jak často se s daným jevem setkávají. Avšak je důležité podotknout, že nepotvrzuje (ani nevyvrací) zda se o kyberšikanu u respondentů skutečně jedná.

Podrobné výsledky druhé části dotazníkového šetření zobrazuje tabulka č. 4 a jsou popsány níže. Pro lepší přehlednost tabulky vidíme všechny výsledky vyobrazeny v procentech.

Tabulka 4 – Frekvence projevů kyberšikany

	Často	Občas ano	Téměř ne	Nikdy jsem se tím nesetkal /a
Předstírání, že někdo je někdo jiný – falešné profily	2,1 %	18,9 %	67,6 %	21,2 %
Ukradené heslo k účtu/profil	0 %	12,1 %	18,9 %	68,9 %
Stránka/skupina, do které musíš žádat o přístup a dělá si z někoho legraci	6,8 %	51,5 %	32,6 %	9,1 %
Urážení někoho (Např. kamaráda, spolužáka, souseda)	43,2 %	33,3 %	19,7 %	3,8 %
Neustálé až obtěžující kontaktování někoho, kdo o to nestojí (Např. výhružné zprávy)	0 %	5,3 %	29,5 %	65,2 %
Pomlouvání někoho (Např. kamaráda, spolužáka, souseda)	47 %	32,6 %	10,6 %	9,8 %

	Často	Občas ano	Téměř ne	Nikdy jsem se tím nesetkal /a
Zveřejnění soukromé fotografie (například ve spodním prádle) nebo konverzace, která byla poslána s důvěrou	21,2 %	35,6 %	26,5 %	16,7 %
Video, na kterém někoho bili, zasměšňovali nebo mu jinak ubližovali	40,9 %	36,4 %	3 %	19,7 %
Nepříjemné pronásledování (Např. sledování co dělá online, sledování jeho profilů, obtěžování, vyhrožování)	0 %	22 %	24,2 %	53,8 %
Vyhrožování	11,4 %	15,9 %	20,5 %	52,3 %
Šíření nepravdivých informací o někom	15,9 %	30,3 %	28,8 %	25 %

Černá a kol. (2013) uvádí, že nejčastějšími projevy kyberšikany jsou verbální útoky jako šíření pomluv a lží a mezi nejméně časté řadí zveřejňování videí či fotografií za které by se oběť mohla stydět. Takové verbální útoky jsou v dotazníkovém šetření rozloženy do dvou bodů, a to pomlouvání určité osoby a šíření nepravdivých informací. Šetření potvrdilo, že pomlouvání je jedním z nejčastějších projevů kyberšikany, jelikož jej jako časté uvedlo 47 % respondentů. Šíření nepravdivých či lživých informací poté jako časté a občasné volilo téměř 16 % a 30 % dotazovaných. Se zveřejňováním fotografií či videí, za které by se oběť styděla se však často setkává velké množství respondentů a procentuálně je tedy velmi blízko verbálním útokům, což je překvapujícím zjištěním.

Mezi nejméně se vyskytující projevy, dle dotazníkového šetření, respondenti řadí ukradené heslo k účtu či odcizený profil. S tím se nikdy nesetkala více než polovina z nich.

Frekvenci výskytu forem a projevů kyberstalkingu mapují body neustálého kontaktování osoby, která o to nestojí a nepříjemné pronásledování. U těchto jevů 0 % respondentů uvedlo, že se s daným jevem setkává často. Nikdo z dotazovaných se nesetkává s danými jevy často. Naopak v obou případech více než polovina uvedla, že se s ním nesetkala nikdy. Z čehož je možné odvodit, že kyberstalking a jeho formy či projevy jsou v období rané adolescence minimální a dospívající se s nimi téměř nesetkávají nebo nejsou schopni takové chování vypozorovat, pokud se jich přímo netýká.

6.4 Ověření hypotéz

Tato kapitola obsahuje vyhodnocení jednotlivých hypotéz, které byly stanoveny před výzkumným šetřením. V návaznosti ke každé hypotéze byla stanovena otázka či část v dotazníku, které měly za cíl ji vyvrátit nebo potvrdit.

Hypotéza č. 1

Více než polovina dospívajících se setkala s některým z projevů kyberšikany (Kopecký a kol., 2015).

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy byla věnována druhá část dotazníkového šetření, kde měli respondenti za úkol označit četnost daných forem kyberšikany, z čehož vyšlo najevo, zda se s nějakou formou setkali či ne a jak často.

K potvrzení této hypotézy je nutné, aby více než 50 % respondentů uvedlo „často“, „občas ano“ nebo „téměř ne“ alespoň jedné formy kyberšikany.

Vzhledem k tomu, že pouze 31,4 % (což je méně než polovina), respondentů uvedlo, že se nikdy nesetkalo s projevem kyberšikany, je možné určit, že téměř 70 % respondentů již některý projev zažilo. Je zarážející, jak velké množství dospívajících přichází do styku s rizikovým chováním na internetu. Avšak jak uvádí

Kopecký (2012, online) projevy kyberšikany mohou být často považovány za škádlení a dlouhou dobu (nebo vůbec) si oběť ani agresor nemusí uvědomit, že se o kyberšikanu vůbec jedná. Neznamená tedy, že pokud se respondent někdy setkal s projevy kyberšikany, je do ní v nějaké roli nezbytně zapojený.

Hypotéza č. 1 byla potvrzena, jelikož se více než 50 % respondentů setkalo s některým z projevů kyberšikany.

Hypotéza č. 2

Mezi nejčastější formy kyberšikany patří šíření pomluv nebo lži (Černá, 2013).

Tato hypotéza byla opět směřována na druhou část dotazníkového šetření, stejně jako hypotéza první.

Aby byla tato hypotéza potvrzena je potřeba, aby bylo políčko „často“ nejvíce voleno u možností „Pomlouvání někoho (např. kamaráda, spolužáka, souseda)“ a „Šíření nepravdivých informací o někom“.

Respondenti volili možnost „často“ u pomlouvání ze 47 % a u šíření nepravdivých informací téměř z 16 % z čehož vyplývá, že takové projevy kyberšikany jsou nejčastějšími v období rané adolescence. V blízkosti je následovalo urážení dané osoby a zesměšňující či degradující videa. Pomlouvání někoho (např. kamaráda, spolužáka, souseda) bylo respondenty zvoleno jako nejčastější projev kyberšikany a nejvíce se jich s ním často setkává.

Hypotéza č. 2 byla potvrzena, jelikož z šetření vyplynulo, že nejčastěji se respondenti setkávají v prostředí internetu právě s pomluvami.

Hypotéza č. 3

Více než 80 % dospívajících má účet na sociální síti Facebook (Kopecký a kol., 2015).

Tuto hypotézu měla potvrdit či vyvrátit otázka v dotazníku zaměřená na účty na sociálních sítích.

- Na kterých z těchto sociálních sítí máš účet?
 - Twitter
 - Facebook
 - Youtube
 - Instagram
 - Ask.cz

Na potvrzení této hypotézy je nutné, aby více než 80 % respondentů (v počtu 106) zaškrtnulo políčko se sociální sítí Facebook.

Vzhledem k tomu, že tato možnost byla zvolena u 113 respondentů, což činí 84,8 %, je možné hypotézu potvrdit. Facebook se dokonce umístil na první pozici, lze tedy konstatovat, že se jedná o adolescenty nejčastěji využívanou sociální síť.

Hypotéza č. 3 byla potvrzena, jelikož účet na sociální síti Facebook potvrdilo více než 80 % dotazovaných.

Hypotéza č. 4

Méně než polovina rodičů kontroluje aktivity svých dětí na internetu (Kopecký a kol., 2015).

K potvrzení nebo vyvrácení hypotézy byly do dotazníku zapracovány dvě otázky, přičemž druhou otázku respondenti vyplňovali pouze v případě, kdy první zodpověděli kladně.

- Kontrolují rodiče, co děláš na internetu?
- Jak tě rodiče kontrolují?

Aby byla hypotéza potvrzena, je nutné, aby na první otázku odpovědělo více než 50 % respondentů záporně a v otázce druhé nezaškrtnli ani jednu možnost. Pokud bude první otázka zodpovězena záporně, avšak přesto respondent zvolí nějakou formu rodičovské kontroly, bude započítán do kontrolované skupiny.

Respondenti v téměř 44 % uvedli, že rodiče nekontrolují jejich aktivitu na internetu. Z čehož vyplývá, že více než polovina dotazovaných má volný přístup k síti. Navíc všichni, kteří označili první otázku kladně, spadali do skupiny 96 % dospívajících, kteří mají doma možnost k internetu se připojit. Je důležité podotknout, že respondenti otázky zřejmě dobře pochopili a byly pro ně srozumitelné, jelikož se ani jednou nestalo, že by první otázka byla označena záporně a poté by byla zaškrtnuta některá z možností kontroly. Tímto jsem se však primárně zabývala již ve fázi předvýzkumu, který mě utvrdil v tom, že jsou otázky pro respondenty pochopitelné.

Hypotéza č. 4 byla potvrzena, jelikož více než 50 % respondentů uvedlo, že jejich aktivita na internetu není rodiči kontrolována a v druhé otázce nezaškrtnli žádnou možnost.

Hypotéza č. 5

Více než tři čtvrtiny dospívajících nemají organizovaný volný čas, který si poté vyplňují informačními technologiemi, což vede ke vzniku sociálně patologických jevů (MŠMT, 2002, online).

Tuto hypotézu mělo potvrdit či vyvrátit několik otázek v dotazníku.

- Navštěvuješ nějaký organizovaný kroužek/aktivitu?
- Kolik času trávíš na el. zařízeních každý den?
- K čemu využíváš internet?

K potvrzení hypotézy je nutné, aby více než tři čtvrtiny respondentů nenavštěvovaly organizovanou aktivitu, zároveň však musí v dalších dvou otázkách prokázat převahu nad těmi, kteří mají organizovaný volný čas. Tedy aby více než

50 % respondentů s neorganizovaným volným časem trávilo výrazně více času na el. zařízeních a internet vyhledávalo k zahánění nudy.

V dotazníkovém šetření bylo zjištěno, že 64 % dotazovaných nedochází do žádného kroužku či vedené aktivity. Jedná se tedy o více než 50 % dětí s reorganizovaným volným časem, avšak k potvrzení hypotézy bylo potřeba prokázat, že děti s neorganizovaným volným časem je více než 75 %, hypotéza tedy potvrzena být nemůže. Je však pozoruhodné, že i přes nepotvrzení hypotézy je vidět, že obě skupiny tráví stejné množství času na internetu. Navíc zde vychází najevo, že velkou roli ve využívání internetu hraje právě motivace zahánění nudy. Je tedy možné, že forma trávení volného času má ve výsledku značný vliv na rizikové jevy vyskytující se v kyberprostředí. Bylo by přínosné tomuto tématu věnovat do budoucna podrobnější šetření.

Hypotéza č. 5 byla vyvrácena, jelikož neorganizovaný volný čas má méně, než 75 % respondentů.

6.5 Shrnutí výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření bylo stanoveno v celku pět hypotéz a těm byl poté přizpůsoben dotazník pro šetření. První dvě hypotézy se věnovaly hlavnímu cíli bakalářské práce, tedy zjištění, s jakými formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu se nejčastěji potýkají dospívající v období rané adolescence. Třetí hypotéza tvrdila, že více než 80 % dospívajících má účet na sociální síti Facebook. Hypotéza číslo 4 poukazovala na to, že aktivita na internetu více než poloviny dětí není kontrolována jejich rodiči. Poslední hypotéza byla zaměřena na roli organizovaného volného času ve spojení s intenzitou využívání elektronických prostředků s přístupem na internet a formou činností, ke kterým jsou tyto prostředky danými adolescenty využívány.

Všechny, kromě poslední hypotézy byly potvrzeny. Hypotéza č. 5 prokázala větší zájem o organizovaný volný čas, než bylo předpokládáno. Také bylo zjištěno, že u respondentů nehraje organizace času velkou roli v pohybu na internetu, jelikož se velmi nelišila doba trávení času online ani forma činností na internetu u obou

skupin. Je možné tvrdit, že adolescenti se ve velké míře pohybují v kyberprostředí a tento svět se stal jejich denní náplní nezávisle na ostatní zájmy.

Informace daných výzkumů se většinou potvrdily, i když je zarážející, že i přes informovanost dnešní společnosti o rizikových jevech vyskytujících se na internetu, se o online aktivity svých dětí zajímá méně než polovina rodičů. Při šetření jsem se nejvíce opírala o výzkum Kopeckého a kol. (2015), který byl proveden pod Univerzitou Palackého v Olomouci Pedagogickou fakultou prevence rizikové virtuální komunikace a věnoval se problematice rizikových forem chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu a patří k jedněm z nejrozsáhlejších. I jejich výzkum prokázal nedostatečný zájem rodičů o činnost svých dětí na internetu.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu v období rané adolescence. Cílem práce bylo nejen seznámení se s problematikou kyberšikany a kyberstalkingu jakožto rizikového chování na internetu, ale také realizace šetření, které mělo za cíl zjistit, s jakými formami a projevy kyberšikany a kyberstalkingu se nejčastěji potýkají dospívající v období rané adolescence. Dalším, dílčím cílem práce bylo zjistit, zda vůbec a jakým způsobem kontrolují rodiče aktivitu svých dětí na internetu. Dále zde bylo ověřeno téma organizovanosti volného času při frekvenci využívání internetu dospívajícími s motivací nudy.

V první kapitole je popsáno období rané adolescence, se kterým souvisí utváření identity jedince. Kapitola druhá je poté zaměřena na virtuální identitu, kterou si dospívající tvoří v kyberprostředí a často se liší od té v reálném životě. Třetí kapitola obsahuje přiblížení tématu virtuálního prostředí a s ním spojené potřeby adolescentů i se specifickou formou komunikace. Kapitola čtvrtá se věnuje rizikovému chování na internetu. Pro účely bakalářské práce bylo podrobnější vysvětlení pouze u kyberšikany a kyberstalkingu. Také jsou zde vysvětleny jednotlivé formy a projevy těchto jevů. V kapitole páté jsou popsány následky rizikového chování online, které se liší pro oběť, agresora i přihlížející. Konečná, šestá kapitola je věnována výzkumnému šetření.

Výzkumné šetření bylo kvantitativního typu, provedené dotazníkovou metodou. Realizováno bylo na dvou základních školách v jičínském okrese a ve třech nízkoprahových klubech, spadajících pod Oblastní charitu Jičín. Z předpokládaného počtu 160 respondentů jich bylo získáno pouze 132. Důvodem byly vůbec či chybně vyplněné dotazníky a také ty, které byly vyplněny respondenty nespádajícími do cílové skupiny rané adolescence. Tyto dotazníky byly z šetření vyřazeny. Respondenti byly dospívající v období rané adolescence, definované Vágnerovou (2005) na 10-15 let.

K výzkumnému šetření bylo stanoveno pět hypotéz, které byly ověřovány pomocí předem koncipovaného dotazníku. Ten byl rozdělen do dvou částí, kde první byla zaměřena na respondenta, získávání základních údajů o něm a také jeho preferencí a možností ohledně internetu, sociálních sítí, trávení volného času

a rodičovské kontroly. První část obsahovala celkem deset otázek. Sekce druhá sestávala ze situací, se kterými se dospívající na internetu mohou setkávat, ti pomocí škály četnosti měli za úkol rozhodnout, jako často a zda vůbec se tomu tak děje.

Hypotézy byly stanoveny na základě již provedených výzkumů. Nejvíce jsem se přitom opírala o výzkum „Problematika rizikových forem chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu“, který byl realizován Kamilem Kopeckým a kolektivem autorů. Z hypotéz nebyla potvrzena pouze poslední, pátá hypotéza, která tvrdila, že více než tři čtvrtiny dospívajících nemají organizovaný volný čas, který si poté vyplňují informačními technologiemi, což vede ke vzniku sociálně patologických jevů. Ostatní hypotézy byly potvrzeny. Ve výzkumném šetření bylo tedy zjištěno, že se více než polovina dospívajících v období rané adolescence setkala s některým z projevů kyberšikany a mezi nejčastější patří pomluvy. Více než 80 % dospívajících má účet na sociální síti Facebook, a to včetně devíti, kteří nedovršili 13 let, což je hranice nutná pro založení takového účtu. Zarážející je nízký zájem rodičů o činnost svých dětí na internetu, kdy 56 % respondentů není vůbec kontrolováno. Dále bylo zjištěno, že má více dospívajících zájem o organizované kroužky či aktivity, než bylo předpokládáno. Pozoruhodné však bylo zjištění, že i přes organizovanost volného času tráví takoví respondenti používáním elektronických zařízení s online připojením zhruba stejné množství času a u obou hraje velkou roli motivace zahánění nudy. Je tedy možné, že forma trávení volného času nemá vliv na styk s rizikovým chováním na internetu, do budoucna by bylo přínosné věnovat více času podrobnějšímu zkoumání tohoto jevu.

Domnívám se, že problematiku forem a projevů kyberšikany a kyberstalkingu by bylo také přínosné rozpracovat více, ač bylo ve výzkumu zjištěno, s jakými formami a projevy se dospívající v období rané adolescence stýkají a jak často, stále není jisté, zda kyberšikanu nebo kyberstalking zažívají a jestli je jejich role oběť, agresor či přihlížejí. To může být námětem dalšího zkoumání. Virtuální prostředí a jevy s ním spojené hrají velikou roli ve formaci identity jedince a postupem času se socializace i s osobním životem lidí do tohoto prostředí přenáší. Patologické jevy se v něm vyskytují častěji, než si dokážeme představit a zajisté je potřeba, aby se tomuto tématu autoři i nadále věnovali.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Tištěné zdroje

AUKSTAKALNIS, Steve a BLATNER, David. *Reálně o virtuální realitě: umění a věda virtuální reality*. Překlad Jan Klimeš. Brno: Jota, 1994. 283 s., [12] s. barev. il. Nové obzory. ISBN 80-85617-41-2.

CAMPBELL, M. A. *Cyber bullying: An old problem in a new guise?* Australian Journal of Guidance and Counselling, 2005, 15, s. 68-76.

ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

FREYERMUTH, Gundolf S. *Cyberland: průvodce hi-tech undergroundem*. Překlad František Ryčl. Vyd. 1. Brno: Jota, 1997. 235 s. ISBN 80-7217-032-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008, 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HINDURA, S., PATCHIN, J. W. *Bullying, Cyberbullying and Suicide*. Archives of Suicide Research, 2010, 14, s. 206-221.

HOLLÁ, Katarína. *Kyberšikana*. 1. vyd. [Bratislava]: Iris, 2013. 111 s., [9] s. obr. příl. ISBN 978-80-8153-011-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4861-9.
- LÉVY, Pierre. *Kyberkultura: zpráva pro Radu Evropy v rámci projektu "Nové technologie: kulturní spolupráce a komunikace"*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2000. 229 s. ISBN 80-246-0109-5.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MAREŠ, Petr et al. *Society, reproduction and contemporary challenges*. 1st ed. Brno: Barrister & Principal, 2004. 198 s. ISBN 80-86598-67-5.
- MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Překlad Miloš Calda. 2., rev. vyd., V Mladé frontě 1. Praha: Mladá fronta, 2011. 399 s. Strategie. ISBN 978-80-204-2409-9.
- PRICE, DALGLEISH. *Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people*. In ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Ve spolupráci s Masarykovou univerzitou vydala Grada, 2014, 183 s. Psyché. ISBN 978-80-210-7527-6.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014, 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
- STUTZKY, G. R. *Cyberbullying Information*. In HOLLÁ, Katarína. *Kyberšikana*. 1. vyd. [Bratislava]: Iris, 2013. 111 s., [9] s. obr. příl. ISBN 978-80-8153-011-1.
- ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. V Praze: Triton, 2003. 158 s. Psychologická setkávání; sv. 6. ISBN 80-7254-360-1.
- TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 1998. 106 s. Skripta. ISBN 80-7044-207-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VIRILIO, Paul. *Informatická bomba*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2004. 167 s. ISBN 80-86818-04-7.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2005, 319 s. ISBN 80-7178-998-4.

Internetové zdroje

BBELSEY, B. 2004. *Cyberbullying.ca* [online] Dostupné z: <http://www.cyberbullying.ca>.

Co je to stalking a cyberstalking. *Internetový portál E-Bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/66-23>.

Cyberstalking – praktické ukázky. *Internetový portál E-Bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/127-44>.

Drsný rozchod v Praze. *Svobodnýmonitor.cz* [online]. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.svobodnymonitor.cz/zpravy/drsny-rozchod/2/>.

Jak se daří Facebooku v ČR? *Newsfeed.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://newsfeed.cz/jak-se-dari-facebooku-v-cr/>.

KOPECKÝ, Kamil. Typologie stalkerů. *Internetový portál E-Bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2017-10-22]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/113-131>.

KOPECKÝ, Kamil. Méně než polovina rodičů pravidelně kontroluje, co dělají jejich děti na internetu. *Internetový portál E-Bezpečí* [online]. 2015 [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1099-parental-control>.

MŠMT. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online]. Praha, 2002 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/7327_1_1/download/.

SULER, John. Adolescents in Cyberspace. *Truecenterspublishing.com* [online]. 2005 [cit. 2017-10-06]. Dostupné z: <http://www.truecenterpublishing.com/psyber/adoles.html>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 – Respondenti

Tabulka 2 – Trávení času na elektronických zařízeních

Tabulka 3 – Využívání internetu

Tabulka 4 – Frekvence projevů kyberšikany

Graf 1 – Užívání sociálních sítí

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník

Můj čas online

Ahoj,

Jmenuji se Petra Kmínková a jsem studentkou oboru Sociální patologie a prevence na Univerzitě Hradec Králové.

Chtěla bych Tě požádat o vyplnění dotazníku, který mi pomůže při šetření, jenž provádím v rámci tvorby závěrečné práce. Ta se zabývá tím, jak trávíš svůj čas online. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze do závěrečné práce.

Děkuji Ti za spolupráci

1 – Zaškrtej odpovědi na dané otázky a dávej pozor na to, že u některým můžeš zaškrtnat odpovědi více.

Pohlaví:

Věk:

Na kterých z těchto sociálních sítí máš účet? (Můžeš zaškrtnat více možností)

- Twitter
- Facebook
- Youtube
- Instagram
- Ask.cz

Navštěvuješ nějaký organizovaný kroužek nebo aktivitu alespoň jednou týdně? (Např. fotbal nebo jiný sport, hra na hudební nástroj, keramika)

Ano Ne

Které z následujících elektronických zařízení vlastníš? (Můžeš zaškrtnat více možností)

- Stolní počítač / notebook
- Chytrý / dotykový telefon

- Tablet

Kolik času trávíš na těchto zařízeních každý den?

- Více než 3 hodiny
- 2-3 hodiny
- 1-2 hodiny
- Méně než 1 hodinu
- Nevyužívám je každý den

Máš doma možnost připojit se k internetu?

Ano Ne

K čemu využíváš internet? (můžeš zaškrtnat více možností)

- Hraju online hry
- Hledám si nové přátele
- Sleduji filmy a seriály online
- Zjišťuji si nové informace / vzdělávám se
- Komunikuji s přáteli
- Zaháním nudu

Kontrolují rodiče, co děláš na internetu?

Ano Ne

Jak tě rodiče kontrolují? (Pokud jsi v předchozí otázce zaškrtnl/a NE, tak na tuto neodpovídej a pokračuj dál.)

- Kontrolují stránky, které navštěvuji
- Mají neustálý přístup k mým účtům - hesla
- Kontrolují mi konverzace
- Občas se podívají do mých zařízení, ale vždy v mé přítomnosti
- Jiné:

2 — Určitě trávíš nějaký čas na počítači, mobilu nebo tabletu. V následujících bodech zaškrtej, jak často se setkáváš s danou věcí na internetu

- Předstírání, že někdo je někdo jiný – falešné profily*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím neseťkal/a

- Ukradené heslo k účtu / profil*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím neseťkal/a

- Stránka / skupina, do které musíš žádat o přístup a dělá si z někoho legraci (např. ze spolužáka, kamaráda, známého)*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Urážení někoho (např. kamaráda, spolužáka, souseda)*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Opakované až obtěžující kontaktování někoho, kdo o to nestojí*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Pomlouvání někoho*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Zveřejnění soukromé fotografie (např. ve spodním prádle) nebo konverzace, která byla poslána s důvěrou*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Video, ve kterém někoho zesměšňovali/bili nebo někomu jinak ubližovali*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Nepříjemné pronásledování (např. sledování co dělá online, sledování jeho profilů, obtěžování)*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Vyhrožování*

často – občas ano – téměř ne – nikdy jsem se tím nesetkal/a

- *Šíření nepravdivých informací o někom*

často – občas ano – téměř ne - nikdy jsem se s tím nesetkal/a